

EL FRONT OBRER DE CATALUNYA

VI Jornades Història del Socialisme

Barcelona, 3 i 4 de novembre de 1994

Document d'ús exclusivament intern.

Índex

- Presentació. José Luis Martín	5
- Trajectòria política del FOC: de l'Associació Democràtica Popular a la Tercera Conferència (1959-1969). Ramon Alquézar	7
- L'oposició antifranquista en els anys 60. Xavier Marcet	21
- El pensament polític de l'esquerra europea dels 60 i el FOC. Josep M. Vegara	49
- La radicalización de los años 60. José Luis Martín	59
- Comunicació: Las relaciones entre las organizaciones frentistas. Julio García Alcalá	71

És inevitable recordar que el Front Obrer de Catalunya va ser una de les organitzacions clau de la resistència antifranquista i de l'esquerra en els anys seixanta. Pot semblar un tòpic, però eludir-ho seria un error d'omissió encara més greu que repetir-ho. No va sobreviure a la crisi general de l'esquerra de finals d'aquella dècada; no obstant això, l'experiència del FOC, la seva aportació a la reconstrucció del socialisme, van ser fonamentals mentre va existir i transcendí més enllà de la seva desaparició. Els textos de les ponències que publiquem en aquest quadern expliquen com el FOC va ser camp de connexió entre les noves generacions antifranquistes i determinades línies de renovació del pensament i la política del socialisme europeu, en el qual varen destacar André Gorz, Lelio Basso i Gilles Martinet; constituí la primera iniciació al socialisme per a quadres, militants o simplement ciutadans; fou, a més a més, una experiència pràctica de trobada entre el moviment obrer, la intel.lectualitat progressista i el moviment estudiantil universitari. Fins i tot l'experiència de la seva autoliquidació constituí una significativa aportació, com a demostració pels fets, que el cicle de les revisions antidemocràtiques del socialisme, des del leninisme i l'stalinisme fins a l'exòtic maoisme, estava esgotat i ja no era capaç d'aportar un horitzó creatiu.

Tot això, i com se sol dir, altres coses més, apareixen en els textos que podeu llegir tot seguit. Representen una part del que varen ser les VI Jornades d'Història del Socialisme, organitzades per la Fundació Rafael Campalans, el mes de novembre de 1994. Aquestes jornades no s'havien tornat a ocupar del FOC des de la primera, organitzada pel Centre d'Estudis Socialistes l'any 1977, dedicada al conjunt de les organitzacions socialistes durant la dictadura franquista. Més enllà de precipitats comentaris periodístics sobre el passat polític «felipe» de tal o qual dirigent actual, en tots aquests anys s'ha anat fent un buit immerescut sobre el FOC. La Fundació Campalans ha intentat posar-hi remei, i espera que aquestes VI Jornades no tornin a constituir un fet aïllat. La publicació de les ponències pretén continuar animant la curiositat renascuda sobre el FOC i vol que no sigui acollida com un simple acte rutinari. Per aquesta mateixa raó s'ha

cregut oportú incloure-hi també una de les comunicacions presentades, la de l'historiador Julio García Alcalá, que tracta de les organitzacions «frente» i que resulta complementària amb el conjunt de les ponències.

Com deien en aquells seixanta: llegeix i difon el missatge.

José Luis Martín

Ramón Alquézar

**Trajectòria política del FOC:
de l'Associació Democràtica Popular
a la Tercera Conferència
(1959-1969)**

En el conjunt de les forces revolucionàries i antifranquistes sorgides a la Catalunya de postguerra, el FOC ocupa -sens dubte- un lloc preeminent. Tanmateix, aquesta preeminència no ha merescut una atenció paral·lela dels historiadors i dels políticòlegs. Tant el FOC com la resta d'organitzacions «Frente» han estat els grans marginats a l'hora d'escriure la història més immediata del moviment obrer i estudiantil espanyol. Al marge de possibles -o certs- sectarismes dels investigadors -abocats en altres centres d'interès-, pensem que raons més complexes que les del sectorisme o les de les inclinacions científiques expliquen aquest oblit. La primera és que darrere les sigles FLP (Frente de Liberación Popular), FOC (Front Obrer de Catalunya) i ESBA (Euskadiko Sozialisten Batasuna) -de les quals els nuclis més nombrosos de militància s'ubicaren a Madrid, Astúries, Galícia, Valladolid, Catalunya (sobretot a Barcelona) i el País Basc- convergien experiències polítiques, nivells d'organització i implantació obrera molt desiguals, la qual cosa dificultava una presència homogènia de les organitzacions esmentades en el conjunt de l'oposició revolucionària antifranquista. La segona rau en l'escàs grau de centralització política i d'intercanvi d'informació que les caracteritzava, circumstàncies que esdevenen un dels molts imponderables per a l'establiment de la seva història. La tercera, els múltiples i freqüents canvis que s'operaren en la direcció, la diàspora d'escissions i expulsions i els transvasaments de militància, dispersió humana que projectà simultàniament la de les fonts documentals i impedí la continuïtat d'un nucli dirigent estable que es convertís en el dipositiari de la memòria col lectiva del «Frente». La quarta va vinculada a la seva efímera existència, que ha transcendit la imatge d'unes organitzacions d'irrupció exuberant -però puntual- dins la singladura de l'obrerisme i del moviment estudiantil espanyol. Malgrat la seva importància innegable -això sí, limitada a poc més d'un decenni-, els historiadors han privilegiat els estudis sobre els partits «històrics», tot apostant per una visió de la Història que prima les anàlisis sobre models orgànics «perdurables» i subordina les de les opcions partidistes conjunturals, sobretot si aquestes representen un parentesi històric i desapareixen desacreditades, víctimes del seu caïsmo.

corol.lari de què acabem d'escriure és ben fàcil de deduir. La història del FOC, FLP i ESBA està per escriure. Per tant, nosaltres només ens atrevim a fer una aproximació a la trajectòria del FOC, basada en l'experiència viscuda (externa a l'organització), els coneixements derivats del nostre ofici d'historiador i, determinantment, fornida de les consultes fetes al fons documental existent a la Fundació Rafael Campalans, banc d'informació indispensable perquè algú faci la història del FOC que resta encara per fer.

El context històric de la formació del FOC

El procés de formació del FOC és bastant complex. El primer embrió fou la Nova Esquerra Universitària (NEU) creada el 1958 per elements procedents del catolicisme social, que giraven al voltant de la revista *El Ciervo* (Comín, Gomis, Jutglar, González Casanova, Urenda, etc.) als quals s'afegeiren joves estudiants (Xavier Folch, Àngel Abad, Manuel Vázquez Montalbán, etc.) i obrers de la Joventut Obrera Cristiana (JOC) i de l'Hermandad Obrera de Acción Católica (HOAC), molts d'ells -els sectors obrers- influïts pel doctrinariisme revolucionari que Mn. Josep Dalmau exercia a l'Escola d'Aprendents de La Maquinista Terrestre y Marítima a Sant Andreu. Aquest col·lectiu, bastant heterogeni, entrà en contacte amb el grup (Cerón, Sartorius, Tomàs de Salas, etc.) que a Madrid, a l'octubre de 1959, acabava de constituir el Frente de Liberación Popular, i fundà l'Associació Democràtica Popular de Catalunya (ADPC), tot mantenint la NEU com a organització universitària.

A mitjans del 1961, l'ADPC sofri una escissió; hi hagué un sector favorable a convertir-la immediatament en un partit polític -postura propugnada per Josep M. Picó, Isidre Molas, Rodolf Guerra i Antoni Jutglar-, que es transformà tot seguit en el FOC, i un altre que volgué mantenir encara l'heterogeneïtat de l'ADPC, representat per Urenda, González Casanova, Comín i Pasqual Maragall. En el context de l'onada vaguística de la primavera de 1962, el primer sector catalitzà la seva activitat per donar contingut polític a unes vagues -inicialment reivindicatives- que els havien agafat per sorpresa, però patí una dura repressió, entre maig i juliol (21 detinguts, entre ells Molas, Picó, Chicharro, Abad, Lluís Avilés i Sardà), que també afectà els defensors de l'ADPC (Urenda). El que semblava,

per la via de la desarticulació, la fi de les possibles alternatives es transformà en una convergència (dins i fora de la presó) de les branques de la primigènia ADPC, que desembocaria a principis del 1963 en la constitució definitiva del FOC, federat -tal com esmentàvem- amb l'FLP i ESBA, dins el col.lectiu d'organitzacions «Frente».

Fins aquí ens hem limitat a fer una narració cronològica del procés constituent del FOC. Ara ens pertoca analitzar el context ideològic i històric en què naixia aquesta organització, les seves arrels ideològiques, la seva actuació en els àmbits obrers i estudiantils i el seu procés de descomposició. És a dir, la història del FOC entre els seus orígens (l'ADPC del 1959) i la seva irreversible extinció, conseqüència de la III Conferència del 1969.

Després de l'onada vaguística del 1951 va caure sobre el moviment obrer espanyol i català una dura repressió, de la qual no es recuperaria fins al bienni 1956-1958. L'aparició d'un nou cicle reivindicatiu i antifranquista revolucionari en aquests tres anys conduí l'oposició comunista a expandir la consigna que a Espanya es donaven les condicions objectives per a accions generalitzades i massives de protesta de caràcter polític. Així, el 5 de maig del 1958, el Partido Comunista de España (PCE) i el Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC) varen convocar una «jornada de reconciliación nacional» que va concloure en un fracàs estrepitos. Un any després, el 18 de juny del 1959, va ser una «huelga nacional pacífica» (posteriorment convertida en «huelga nacional política») l'eslogan d'una nova crida al poble espanyol, impulsada pel PCE, PSUC, FLP i el Moviment Socialista de Catalunya (MSC). La reiteració del fracàs d'aquesta segona convocatòria va palesar que els treballadors no responien a consignes llançades per direccions polítiques alienes (les direccions del PCE i del PSUC residien fora d'Espanya), desvinculades de les reivindicacions i de la lluita concreta i quotidiana que desenvolupava i patia la classe obrera. El fracàs de les convocatòries del 1958 i 1959 i la repressió brutal franquista subsegüent determinaren que entre 1958-1962 l'embronari moviment obrer espanyol dels anys cinquanta entrés en un reflux organitzatiu i ideològic que pareixia letal.

És en aquesta conjuntura, la de l'obsolescència de pràctiques polítiques i sindicals de postguerra -que s'adreçaven a una classe obrera «teòrica», però que no existia en la realitat-, i la de la incapacitat de direccions polítiques exteriors per

connectar amb els interessos d'un nou obrerisme, quan emergeixen l'FLP, l'ADPC i el FOC. El buit estratègic i ideològic que s'havia manifestat repetidament només el podria omplir el collectiu que trenqués amb la dependència orgànica de les velles direccions polítiques i sindicals republicanes i que fos capaç de conciliar l'antifranquisme amb una estratègia revolucionària, superadora de la socialdemocràcia -que només apuntalava la democràcia formal del capitalisme- i del dogmatisme stalinista. En el número 1 de *Revolución Socialista*, òrgan de l'FLP, es corroborava aquesta tesi: «Consideramos que existe en España una situación objetivamente revolucionaria y que los partidos tradicionales no quieren o no pueden utilizarla. Nuestra misión es la de tomar el relevo y preparar desde hoy, en la clandestinidad que nos es impuesta por el franquismo, las vías hacia nuestro objetivo: la revolución socialista, es decir, la conquista violenta del poder por los trabajadores.» També en la primera declaració de l'ADPC es blasma contra el socialisme democràtic europeu per aburgesat, contra el comunisme dogmàtic soviètic, propulsor de la política de blocs, contra la inoperància d'un antifranquisme que no cercava l'hegemonia social de la classe treballadora. Com a alternativa a tals dèficits, la declaració de l'ADPC postulava una república democràtica, federal i popular. Resulta òbvia l'affirmació que el contingut de les declaracions de l'FLP i de l'ADPC exemplificaven la ruptura amb l'estratègia antifranquista dominant fins aleshores. En contraposició a l'interclassisme antifranquista, la lluita quasi exclusiva per la democràcia formal i l'abandó -si més no a curt termini- d'una estratègia revolucionària cap al socialisme, l'FLP i l'ADPC es comprometien a desenvolupar un programa revolucionari, aplicat als objectius finals de la classe obrera, que s'hauria d'emmarcar en una república popular. Les bases ideològiques d'aquestes premisses estratègiques radicaven en la revolució cubana (1959), algeriana (1962) i l'experiència autogestionària iugoslava, mostres de la virtualitat de la mobilització revolucionària popular i de la necessitat d'atansar estructures socialistes independents de l'stalinisme. L'èxit d'aquestes experiències foràries i el fet que les organitzacions «Frente» fossin unes alternatives polítiques autòctones -com els seus punts de referència- sens-se cap lligam de subordinació amb l'exterior, els conferia la virtut de personificar la innovació estratègicoideològica i la de la independència d'un projecte. Els protagonistes que havien de conduir a bon port aquests projectes resultaven

una barreja d'intel·lectuals, professionals d'esquerra, estudiants d'origen burges o menestral i alguns treballadors -pocs- de formació catòlica, provinents de la JOC, HOAC i de l'escotisme confessional (Delegació Diocesana de l'Escotisme), que, al costat d'elements de l'Escola d'Aprendents de La Maquinista Terrestre i Marítima, es convertiren en la pedrera obrerista del FOC. A més de les influències suara citades, reflectien un eclecticisme de marxisme «heterodox», guevarisme, personalisme «marxista» de Mounier, sindicalisme d'André Gorz i autogestionarisme de Lajugie. Un còctel potser massa explosiu que s'anirà fent trencadís a causa de les escissions, expulsions i aparició de grupúsculs engendrats per la «casa mare», el FOC mateix.

El FOC i el moviment obrer

Els paràmetres que el FOC dissenyà sobre l'estrategia i pràctica del moviment obrer català i espanyol creiem que els hem apuntat en l'apartat anterior. Es tracta ara d'analitzar com aquests components ideològics es materialitzaren o volatitzaren, i també de discernir les etapes polítiques i sindicals en la trajectòria del FOC entre 1962 i 1969. Val a dir que quan el FOC irromp en el panorama polític i sindical (1962) ho fa des d'una perspectiva relativament favorable per als seus objectius. La Unió General de Trabajadores (UGT) restava paralitzada entre la clandestinitat i l'immobilisme, igual que l'exigua Federació Socialista Catalana (Federació Catalana del PSOE), i l'MSC gairebé no tenia incidència dins l'obrerisme. La Confederación Nacional del Trabajo (CNT) havia quedat pràcticament desmantellada el 1953. El PSUC es recuperava de la repressió soferta al bienni 1956-1958 i, a més, amb la política de «reconciliación nacional» i la de l'«entrisme» als Sindicats Verticals franquistes no propiciava cap sortida revolucionària. La resta de grups que posseïen alguna implantació en el moviment obrer (catòlics progressistes amparats pel paraigua de l'Església) eren, precisament (JOC i HOAC), els que el FOC podia i havia cooptat. És a dir, a priori, el FOC tenia al seu abast un espai sindical i polític considerable per cobrir. De totes maneres, malgrat aquestes perspectives favorables, en el període 1962-1966, el FOC sols aportà al Moviment Obrer la presència de líders destacats (Murcia, Chicharro, «Tomaset», etc.) i una bona dosi de combativitat més que no

pas una presència numèrica notable. El seu «debut» fou a la vaga de La Maquinista desencadenada, primer, en solidaritat amb els minaires asturians i, posteriorment, per reivindicacions pròpies. El FOC impregnà el moviment vaguístic del 1962 de noves estratègies. A més d'aturar el treball, els obrers varen reunir-se per seccions i escolliren delegats per formar una comissió que negociés amb la direcció de la fàbrica. L'empresa respongué amb el *lock-out* i acomiadaments, però les accions de La Maquinista s'estengueren per Catalunya, tant geogràficament com en la resta de sectors productius. La repressió -consubstancial al franquisme- no tingué els efectes destructius en el teixit del moviment obrer que havia tingut la del 1956-1958, entre altres raons perquè la conjuntura franquista ja no utilitzava com a exclusiva l'eina de la repressió. El cert és que el FOC en sortí prestigiat per la dinamització que havia imprès al moviment obrer. Dos fets importants tancaren aquest període. El primer, la participació del FOC en la creació formal de CCOO a la sala d'actes de la parròquia de Sant Medir de Barcelona el 20 de novembre del 1964 i, el segon, les eleccions sindicals de setembre del 1966. Respecte al primer esdeveniment, significà la implicació del FOC en una plataforma sindical unitària (el FOC donà suport als punts reivindicatius de l'Assemblea Constituent de CCOO: salari mínim de 200 ptes. per vuit hores de treball, escala móbil de salaris per garantir el poder adquisitiu, llibertat sindical i reconeixement del dret de vaga), que li permeté conciliar els seus principis revolucionaris amb la presència dins d'una organització sindical que hauria de ser necessàriament de masses. Respecte al segon esdeveniment, és prou conegut que CCOO entre 1964 i 1966 facilità la seva preparació estratègica per obtenir aquest capital de direcció sindical. Podríem dir que en aquesta data -1966- acaba i comença una etapa del sindicalisme català i de la història del FOC. Per al sindicalisme, apareixien nous reptes, entre els quals els d'articular les reivindicacions econòmiques i laborals amb reivindicacions polítiques de classe, i això desenvolupar-ho amb una estratègia de masses, perquè si no la repressió avortaria aquests propòsits. Per al FOC en particular, el 1966 comportà la «seva majoria d'edat» sindical, però també l'ineludible necessitat de concretar una estratègia politicosindical revolucionària, compaginable amb la unitat sindical i l'autonomia de CCOO respecte de qualsevol opció partidista. Des de les planes de *Poder Obrero* ja s'alertava que la unitat -sempre l'irreductible radical-

lisme del FOC- tenia el perill que, si no es perfilen objectius revolucionaris, el sindicalisme esdevé reformisme, integrat com a millor mitjà del desenvolupament capitalista. Així mateix -seguim a *Poder Obrero*- el sindicat ha de ser un element eficaç de transformació social, en la mesura que afronti totes les tasques que l'incumbeixin, i que no accepti com a límits els que les classes dominants li vulguin imposar. No farem nosaltres cap història de les CCOO, però sí direm que, des de la influència que pogué exercir el FOC, aquestes entraren en una etapa de radicalització i confrontament intern que acabaria debilitant-les considerablement. La sentència del 16 de març del 1967 del Tribunal Suprem, que declarava il·legals les CCOO, tot considerant-les una «organización filial al Partido Comunista» acceleraria, encara més, aquesta debilitat. Però, ultra els obstacles exteriors, i les nombroses condemnes del TOP sobre dirigents sindicals, CCOO entrà a partir de 1967 en un procés de fagocitació que es reflectí en diversos àmbits. Les polèmiques sobre la clandestinització de CCOO, defensades pel FOC, topaven amb la seva defensa d'actuació pública, predicada pel PSUC o sobre si aquestes s'havien d'estructurar per branques de producció o per zones o si CCOO havia de ser un moviment sociopolític que jugués un paper essencial en l'objectiu central de la lluita del moviment obrer: l'enderrocament del règim franquista i la conquesta de les llibertats democràtiques, primera passa indispensable per avançar cap al socialisme, o si aquest objectiu «reformista» (també pejorativament titllat de «carrillista») havia de subordinar-se a una estratègia anticapitalista, generadora del socialisme, etc., etc., no foren les polèmiques citades menors. També la qüestió nacional catalana enfrontà sectors de CCOO. Mentre el PSUC, el 1968, s'adherí a la convocatòria de la Diada de l'11 de setembre, el FOC i altres grups esquerranistes de CCOO denunciaven l'obsolescència de «querer mantener un nacionalismo catalán a base de reivindicaciones lingüísticas y culturales (que) era una empresa trasnochada y absurda». El domini i control que el FOC exercí sobre la Coordinadora Local de Barcelona el 1968, l'aparició de les Comissions Obreres Juvenils (projecció del FOC), el radicalisme i l'activisme a ultrança resultaren uns miratges. La represió i la divisió abocaren CCOO, i el FOC mateix, a la fragmentació. Poc abans de la III Conferència del FOC (1969) es consumà la divisió de CCOO en tres tendències: a) la Coordinadora Local, dominada pel PSUC, b) les «zones» dirigi-

des pel FOC, c) la tendència «independent» de la qual naixeria l'efímer grup de «¿Qué hacer?». Les CCOO entraven en un reflux de què no es referien fins la transició democràtica, i el FOC acabaria esmicolat per múltiples fraccions que obririen pas a tota mena de grupúsculs esquerranistes.

El FOC i el moviment estudiantil

Abans d'analitzar la presència de l'ADPC i posteriorment del FOC en el moviment estudiantil català, voldríem fer una precisió. Donem per conegudes -ja que estan suficientment explicades- les transformacions sociològiques i les causes del creixement de l'alumnat que s'operaren en el marc de la universitat espanyola als anys 60. Fet aquest aclariment, passem a desenvolupar els paràmetres ideològics i estratègics que acompanyaren l'actuació universitària d'amb dues organitzacions en uns anys que -sens dubte- han estat considerats com els de la màxima projecció revolucionària de la política i del sindicalisme estudiantil (1959-1969).

Sense voler establir cap rigidesa cronològica, distingiríem tres etapes en l'actuositat estudiantil del FOC. La primera (1959-1962) es produí en el context d'una universitat en la qual l'oposició antifranquista la dirigien, majoritàriament, el PSUC i residus -actualitzats demogràficament- del catalanisme republicà. Globalment, en aquesta etapa el moviment estudiantil tingué una actuació política molt escassa; tot just es refeia del daltabaix que li infligí la repressió del 1956-1957. Els delegats de curs antifranquistes veien limitat el seu radi d'acció pels estrets marges que marcava l'oficial Sindicato Español Universitario (SEU), i tan sols pogueren desenvolupar tasques clandestines de proselitisme, moderats actes de contestació cultural, dirigir la formació politicointelectual -també clandestina- de futurs quadres sindicals, i fer acumulació de forces tot esperant una conjuntura millor. Dins aquestes circumstàncies s'inscriu la NEU (en què s'integraren elements de l'ADPC), la qual, amb representants del PSUC, serà la catalitzadora del Moviment Febrer-62, que impulsarà el cicle de vagues universitàries del mateix any, primer en solidaritat amb els miners asturians i després per reivindicacions pròpiament del moviment estudiantil. El moviment vaguístic del 1962 -que reprendrà el cicle abruptament escapçat del 1956-1957- representarà per al FOC

la necessitat d'articular una política específicament universitària i transcendir, per tant, la fixació obrerista que fins aleshores l'havia definit. De totes maneres, al final d'aquest període l'ADPC i el futur FOC ocupaven un lloc secundari en la lluita estudiantil però, en canvi, ja manifestaren les línies de radicalisme i d'oposició al comunisme «ortodox» que es consolidarien posteriorment.

La segona etapa (1962-1966) coincideix amb la de la lluita per la democratització del SEU (1962-1964) i amb la del procés per la constitució d'un Sindicat d'Estudiants lliure de tota dependència de l'aparell del franquisme, democràtic i -malgrat que això ni es deia ni s'escrivia- socialista. A partir de la constitució d'una Cambra de Representants de Districte, desvinculada del SEU, i de la celebració d'una primera Assemblea de Districte el 8 de febrer de 1965, s'inicià una dinàmica que desembocaria en l'Assemblea Constituent del Sindicat Democràtic d'Estudiants de la Universitat de Barcelona (SDEUB), el 9 de març de 1966 al convent dels Caputxins de Sarrià, la famosa «Caputxinada». No cal dir que nosaltres no volem ni podem fer una història de l'SDEUB. Ens limitarem a valorar la incidència del FOC en aquesta gestació i materialització. Durant l'etapa 1962-1966, el FOC ocupà llocs intermedis en el Sindicat oficial, estratègia que coincidia amb els seus criteris esquerranistes i de crítica a l'entrisme que el PSUC feia en l'àmbit sindical, tant obrer com estudiantil. La presència del FOC es féu, sobretot, a partir de la tasca de formació ideològica de quadres universitaris realitzada per l'INTER, organisme que recollia els diversos plantejaments estratègics del sindicalisme universitari però que, en definitiva, estava hegemonitzat pel PSUC.

L'ofensiva dels delegats «lliures» comportà que, en acabar els curs 1964-1965, el SEU s'hagués quedat sense cap iniciativa ni recanvi mitjanament acceptable per a una institució absolutament desacreditada i contestada. Quan el franquisme creà les fantasmagòriques Asociaciones Profesionales de Estudiantes (APDE), que haurien d'entrar en vigor el curs 1965-1966, el rebuig a aquest «neoseuisme» fou total a la Universitat de Barcelona. L'elecció de consellers i delegats de curs i delegats de facultat i d'escoles universitàries feta per mecanismes lliures i democràtics fou absoluta. Si la memòria no ens traeix ens sembla que ni tan sols es pogué fer oficial cap candidatura propiciada per les APDE. La victòria i la constitució d'un embrió de sindicat lliure i democràtic s'inicià amb aquest èxit

electoral i polític. Aquesta fou l'etapa dolça i daurada del sindicalisme universitari (1964-1966), en la qual el FOC, si bé no ocupà llocs de direcció rellevants en la trajectòria de la configuració i constitució de l'SDEUB, sí que tingué una presència activista destacada per aconseguir votacions massives de delegats lliures i democràtics i fermesa contra la utilització possibilista del mecanisme que oferien les APDE. En la constitució i consolidació de l'SDEUB coincidiren tant el rupturisme revolucionari del FOC, l'espai que s'havia anat creant Universitat Popular (UP) -que després donaria lloc a les Forces Socialistes Federals (FSF)- com la capacitat del PSUC per imposar en el sector estudiantil una estratègia revolucionària que trencava el proverbial «entrisme» sindical, i que fins i tot alar-mà i fou reprovada per aventurista per la direcció del PCE i del PSUC mateix. Però «l'idili» sindical universitari entre el FOC i el PSUC fou efímer. La tercera etapa (1966-1969) significà la pràctica desaparició de l'SDEUB com a conseqüència final de la repressió inassimilable que s'abaté sobre el conjunt del moviment estudiantil espanyol (arreu proliferaven sindicats d'estudiants reflex del constituït a Barcelona el març del 1966), de les escissions que afectaven tant el PSUC com el FOC, i d'expulsions inquisitorials reiterades. En definitiva (no entrarem pas nosaltres en l'anàlisi de les causes de la descomposició del sindicalisme democràtic i revolucionari estudiantil (1966-1969)), tot el moviment universitari entrà a partir de 1966-1967 en una fase de radicalització ultrarevolucionària (les característiques de la qual són analitzades en la ponència feta per Josep Lluís Martín) a la qual el FOC imprimí els seus trets més significatius i que fou un dels catalitzadors negatius de la desarticulació de l'SDEUB (la qual -com molt sovint s'ha escrit- no fou provocada tant per la repressió, que només es projectà sobre dirigents i càrrecs intermedis públics -innegable-, els quals realitzaren una funció essencialment mobilitzadora de les masses, sinó produïda, en última ins-tància, per les crisis contínues de la direcció clandestina).

El curs 1968-1969 s'inicià sota el «xarampió» del maig francès; el FOC entrà en la recta final de la crisi letal de la III Conferència (1969). En l'àmbit universitari, el FOC donà per dissoltes les AUS (Associacions Universitàries Socialistes), però continuà la seva presència a la universitat des d'una perspectiva assembleista espontaneista ultrarevolucionària (ocupació de càtedres, atacs a «decanos fascistas», etc.), preferentment orientada al proselitisme individual en ajut del

moviment obrer (foren freqüents els exemples de proletarització d'estudiants), tot portant estudiants a les assemblees i reunions de CCOO, la qual cosa implícà ensembs la pèrdua de presència pròpiament universitària del FOC i un distanciament irreversible entre una avantguarda estudiantil -abocada a una política estranya a la capacitat mesuradament reformista de la majoria d'universitaris-redemptora social, i el conjunt de la universitat.

El 1970 el FOC havia desaparegut. No pogué ser l'opció revolucionària que predicava l'ADPC el 1959, però sí que (llevat d'exemples puntuals de trànsfugues a partits de dreta) resultà una notable escola de polítics que floririen en la transició postfranquista i en la consolidació de la democràcia.

Xavier Marcet

L'oposició antifranquista en els anys 60

La lluita antifranquista fou un dels mites constitutius de la nova democràcia espanyola. La columna vertebral d'aquest mite era una esquerra que sempre havia tingut la sensació d'avantposar els valors genèrics de la democràcia per davant de les pròpies opcions ideològiques. Dues dècades després de la mort de Franco, l'anàlisi sobre l'esquerra antifranquista pot presentar una perspectiva de serenitat i llunyania en el temps suficients com per pensar que fer-ne una crítica profunda impliqui fer el joc als adversaris de la democràcia.

La valoració ha de ser necessàriament complexa, car a la transició li ha seguit una dècada de govern del PSOE, que és un dels partits que durant el franquisme era considerat nítidament a l'esquerra, i que arribà al poder després del procés de reforma interior del règim, però no de la desfeta del règim. Franco morí al IIit, potser preocupat, però al IIit. L'evolució política de la democràcia ha tingut molt menys a veure amb els esquemes que configuraven la sortida de la dictadura del que es podia creure. Eren esquemes de projeccions errònies, on algunes forces com el PCE estaven valorades per sobre de la seva influència real i altres, les reformistes sorgides del franquisme, infravalorades. Les eleccions aviat van retocar aquests esquemes nascuts en els anys de la clandestinitat. Per a les forces més imbricades amb l'oposició clandestina fer el salt a la democràcia va ser traumàtic organitzativament, mentre que d'altres amb molta menys tradició de lluita van adquirir un protagonisme ràpid i rendible electoralment. No és difícil des de la nostra òptica de coneixedors del final de període, de sabedors del final del conte, que alguns dels plantejaments i de les actituds de les organitzacions d'esquerra al llarg del franquisme -les diferents famílies socialistes i comunistes- ens semblin equívocs o obsolets per al seu temps. La caiguda del mur de Berlín i la desfeta absoluta del comunisme incideix, encara més, en la nostra perspectiva actual. Per això, per valorar l'esquerra en el franquisme, hem de fer un exercici de contextualització imprescindible, de reelaboració dels marcs on es produïen les discussions i les decisions. Qualsevol anàlisi haurà de fer-se evitant que l'esquerra, o qualsevol altre àmbit d'estudi, prengui vida pròpia i apa-regui independentment del que fou l'evolució de la societat catalana i espanyola durant aquests anys.

La pregunta clau és a l'entorn de la capacitat que tingué l'esquerra de connectar amb la societat on volia inserir-se i que volia transformar, discernint el que era la seva comprensió o incomprendió dels canvis que operaven en aquesta societat i no caient en la temptació de creure'ns, vint o trenta anys després, una propaganda que sovint es presentava tan tergiversada com la del propi règim. La connexió amb la realitat -el debat sobre l'objectivisme i el subjectivisme- fou molt important, estigué a la base de moltes de les escissions que prengueren vida cap al final dels seixanta, i fou el punt central de polèmiques tan conegudes com la de la crisi Claudín-Semprún el 1964 o les que envoltaren el distanciament entre Reventós i Pallach en l'MSC poc temps després. Eren polèmiques virulentess, que acabaven en ruptures cismàtiques, i que sovint comportaven a les organitzacions una despesa d'energies tan considerable com la de la mateixa lluita antifranquista. En aquest món de l'oposició d'esquerres sovint quedava tot barrejat, l'heroicitat i els sacrificis de la militància, ànalisis lúcides, plantejaments ultrasectaris, personalismes miserables, mimetismes importats de les últimes modes revolucionàries; una mateixa organització podia presentar facetes diferents i contradictòries. Semprún, en la seva «Autobiografia de Federico Sánchez», presenta moltes d'aquestes contradiccions i un discurs interessant sobre la capacitat de l'esquerra, en aquest cas del PCE, per entendre la realitat espanyola.¹ Per a Semprún, calia menys heroisme i més ànàlisi lúcida, i no en la falta de sacrifici, sinó en els errors de càcul, hi ha les claus que l'esquerra no aconseguí derrocar la dictadura.

* * * * *

Per iniciar aquesta valoració sobre esquerra i franquisme ens servirem de dos testimonis elaborats en plena dictadura a fi de recuperar visions no elaborades a posteriori i que ens donin la pauta sobre les dimensions que l'esquerra tenia en la política espanyola d'aquells anys.

El primer testimoni és el de Rossana Rossanda a *Un viaje inútil o de la política como educación sentimental*. El llibre és la crònica d'un viatge realitzat a Espanya per la periodista italiana -posteriorment directora d'«Il Manifiesto»- quan encara era membre del Comitè Central del PCI i li fou encomanada la missió de

buscar adhesions de les diferents forces polítiques antifranquistes a un «Incontro Internazionale per la libertà del popolo spagnolo» que va celebrar-se a Roma del 13 al 15 d'abril de 1962 i que volia ser la versió d'esquerres, impulsada pel PCI i el PSI, de la Reunió de Munic del 7 i 8 de juny d'aquell mateix any.

La visió que dóna Rossanda de l'oposició d'esquerres és la d'un moviment débil. Les impressions que recollia la premsa internacional sobre la combativitat del poble espanyol contra la dictadura li semblen incertes i la capacitat de mobilització de l'esquerra va ser del testimonial a cercles molt minoritaris. Malgrat Rossanda, explica que no va voler ser impertinent amb la visió optimista del potencial de l'oposició que presentava el PCE ni amb la seva incomprensió davant el creixement econòmic espanyol, en el seu informe era contundent:

«Mi primera impresión es que la actual realidad de España es bastante más compleja que la que se representa en nuestra prensa, y sobre todo que el país está atravesando una fase de evolución relativamente rápida, correspondiente a una descomposición interna del régimen: descomposición condicionada, no determinada, por el empuje de la oposición.»

I, concretament sobre l'esquerra, afegia:

«toda la izquierda me ha parecido dislocada y en dificultades... Puede suceder que se me escape el potencial efectivo de lucha y rebelión que puede existir, y que una oleada revolucionaria supere estas incertidumbres; pero ciertamente, si existe, no está expresado por la articulación política y por los grupos dirigentes de la oposición democrática.»²

Les vagues de febrer de 1962 al País Basc i el conflicte miner d'Astúries que seguí a la vaga de la mina «La Nicolasa» semblaven desmentir l'opinió que Rossanda presentà als dirigents comunistes italians. Tant és així que el mateix Giancarlo Pajetta -que per cert fou agredit per joves de l'MSI durant l'*Incontro sobre Spagna*- va esbroncar Rossanda sobre el ridícul de les seves impressions. El temps, però, donà la raó a la periodista italiana, fins i tot en la previsió d'una transició interna del règim cap a la monarquia, com finalment es produí, encara que molts anys més tard del que esperava Rossanda.

El primer testimoni, sense cap sospita d'acord amb el franquisme, presenta una imatge de debilitat de l'esquerra a Espanya, i una situació a les antípodes del triomfalisme amb què el PCE havia analitzat l'intent de vaga nacional pacífica el 18 de juny de 1959. El segon testimoni correspon a la visió d'un professor de sociologia de la Universitat de Rennes, Jacques Georgel, que el 1970 presentà

un llibre de divulgació històrica i reportatge d'actualitat sota el títol de *Le franquisme. Histoire et bilan 1939-1969*. Georgel analitzava els primers trenta anys del franquisme i advocava per una sortida progressiva de la dictadura. La imatge que Georgel donava de la debilitat de l'oposició era molt clara, i la fonamentava bàsicament en la seva dispersió i els seus constants errors d'anàlisi:

«Ces oppositions multiples, diverses et adverses, ne constituent pas une force réelle capable d'offrir une solution de rechange au franquisme. Elles manquent du soutien populaire indispensable. La masse se réfugie dans l'attentisme, et l'opinion publique fait toujours défaut, en raison d'une dépolitisation volontaire que aux souvenirs de la guerre civile, qui s'ajoute à une dépolitisation forcée née de trente ans de censure, et accentue une dépolitisation spontanée issue d'un manque d'intérêt profond pour les problèmes politiques.»³

No sembla que la potencialitat de l'esquerra, i en general de tota l'oposició, hagués d'inquietar excessivament el règim, el qual des de 1956 havia iniciat un procés de canvi que li permetia una plena integració en l'esfera internacional. Malgrat tot, el règim s'inquietava i de quina manera.⁴ Les vagues dels miners asturians de 1958 van implicar l'estat d'excepció i la detenció de Grimau i posterior execució el 1963, el mateix any que es creava el Tribunal d'Ordre Pùblic, especialitzat en la repressió política i sindical. Mesures totes encaminades a anorrear absolutament l'oposició, però la decisió del règim de mantenir el seu autoritarisme no era condició per agegarantir la realitat d'una oposició, encara a l'inici dels seixanta, molt dispersa i, sovint, a remolc de protestes sectorials espontànies.

La imatge sobre la potència de l'oposició era evidentment exagerada en la premsa clandestina, on per donar ànims a la militància s'acostumava a posar les masses com a subjecte d'accions en què precisament el factor quantitatiu no era el més destacat. La premsa del FOC, per exemple, acostumava a donar les xifres dels participants a manifestacions amb una precisió que anava des dels 250 fins als 1500 pel mateix acte de protesta. Però fins i tot en la premsa internacional es donava sovint una imatge distorsionada de la capacitat de l'oposició. Si hom agafa els diaris *Avanti* -protaveu del Partit Socialista Italià- i *l'Unità* -portaveu del Partit Comunista Italià- pot trobar gairebé les mateixes exageracions que en la premsa clandestina. El franquisme sempre és a la vigília de la seva caiguda. L'any 1962, en què Espanya estigué molt present en la premsa italiana (presen-

tació del llibre de Longo sobre les Brigades Internacionals, concerts de Casals com a el «condotiero di pace», l'Incontro sobre Espanya, una gran manifestació unitària a Livorno per la llibertat d'Espanya, el segrest pel grup de Jordi Conill del vicecònsol espanyol a Milà, la traducció del llibre de Castellet *L' hora del lector*, les vagues d'Astúries), *l'Unità* incorporava titulats de primera pàgina com «Scavano la fosa al régime di Franco» o «Franco ha paura»⁵ que eren més projecció de desitjos que de realitats. *Avanti* era encara més exagerat en les seves valoracions i destinava gran part de les seves pàgines principals a parlar de l'antifranquisme. El 19 de maig de 1962, *Avanti* publicava una vinyeta en què es veien uns quadres caiguts de Hitler i de Mussolini, i un quadre de Franco a punt de caure. L'endemà el diari de l'esquerra anglesa *The Guardian* publicava un editorial contra Franco i amb una valoració també optimista davant un canvi polític a Espanya. La realitat, però, no coincidia amb els titulats de la premsa, i el règim visqué encara molts anys, fins a la mort del dictador.

* * * * *

Per aproximar-nos a una reflexió sobre l'esquerra ens farem cinc preguntes sobre les organitzacions socialistes i comunistes durant el franquisme. La primera, si era una esquerra connectada amb el país. La segona, els motius de la seva unitat impossible. La tercera, les causes de la seva dispersió. La quarta, la seva connexió amb l'exterior, i finalment, quines foren les seves contribucions a la lluita antifranquista.

* * * * *

Una esquerra connectada amb el país?

En els quaranta anys de franquisme hi ha fases suficientment diferenciades que impedeixen fer-se preguntes sobre el règim anacrònicament. No era el mateix el feixisme nacionalsindicalista dels anys de la II Guerra Mundial que el franquisme de la Guerra Freda amb una progressiva obertura internacional, o que el règim tecnòcrata inspirat per homes de l'Opus, o que el final del règim minat per multiplicitat de conflictes polítics i socials. Tampoc era el mateix el país, ni la seva economia, ni la seva gent, especialment després del canvi econòmic que seguí

al Pla d'Estabilització. Els esquemes sobre la interpretació de règim i del país havien de ser necessàriament canviants, malgrat que l'origen de la dictadura i els mètodes de repressió mantinguessin al llarg d'aquests anys una forta càrrega autoritària.⁶

L'esquerra, en general, no va ser flexible en la seva visió del país, va quedar sovint tant o més anclada que el règim als esquemes de la República i la Guerra Civil i va cometre errors notables a l'hora d'interpretar l'evolució del país i el sentiment polític dels espanyols. D'aquests errors se'n desprenia sovint un optimisme que impulsava a creure, o a voler creure, que el franquisme sempre era a punt de caure. Primer amb la lògica esperança que la fi dels feixismes comportés també el final del franquisme, després per l'esgotament del propi règim en la crisi de 1957 -discussions internes, crisi del Marroc, protestes estudiantils, declivi econòmic-, més endavant per la possible obertura política que havia d'acompanyar el desenvolupament econòmic, i finalment per infravalorar la capacitat de resistència del règim davant les protestes d'una oposició més massiva. L'anunciat fi de la dictadura, que s'intuïa després de cada «acció de masses», era més anhel que reflexió.

Sens dubte el fet que durant aquests quaranta anys l'esquerra hagués d'analitzar el país i relacionar-se amb la seva gent des de la clandestinitat i amb l'amenaça d'una repressió molt dura va influir en les seves dificultats per prendre els canvis que s'operaven en la societat espanyola. És evident que aquestes dificultats per relacionar-se amb el país no eren les mateixes en els anys testimoniats pel guerriller comunista Josep Gros, que canvia d'opinió sobre la tàctica a seguir després de parlar amb uns carboners,⁷ que en els anys seixanta o setanta, en què era fàcil obtenir una informació molt més àmplia i detallada sobre el país real. Dionisio Ridruejo, en un text de 1965 on donava resposta a un periodista alemany sobre qüestions relacionades amb l'oposició antifranquista, aportava tres motius per explicar les dificultats de l'oposició per endegar una pressió social suficientment important per enderrocar Franco. «Hay tres razones: a) la oposición no dispone de medios de publicidad suficientes para compensar los hábitos de inhibición de la población española; b) el Régimen, especializado hoy en sus técnicas de duración, ha aprendido a dar a las presiones respuestas relajadas y asimilativas de cierta habilidad; c) los recuerdos de la

Guerra Civil llenan al pueblo español de temores y le inhiben ante cualquier tipo de aventura sin seguridad.»⁸ Qualsevol anàlisi sobre els enfocs equívocs de les forces antifranquistes no ha d'oblidar les condicions en què desenvolupaven la seva acció, però tampoc ha d'amagar en aquestes condicions justificacions als errors i al sectorisme.

Un altre factor important en aquest joc d'apreciacions sobre el país era la duplicitat interior/exterior en què es dividien moltes de les direccions de les organitzacions polítiques. Aquesta duplicitat, en què l'aparell, la tradició, la nostàlgia i la comoditat eren a l'exterior, i el perill, la reconstrucció i l'única efectivitat era a l'interior, va provocar problemes lògics entre unes organitzacions amb peus molt diferents a Espanya, a França, a Sudamèrica o a la URSS.⁹ En aquesta dicotomia de comandament, els errors en l'apreciació dels canvis del país eren encara més fàcils, el record de la Guerra Civil, els conflictes històrics entre les organitzacions polítiques i sindicals, mediatitzaven qualsevol anàlisi amb la mateixa força que ho feia el desig de servir el control de l'organització.

D'exemples d'aquests conflictes que arrosegaven una forta incomprendsió de la situació del país i que sovint amagaven pugnes internes pel poder, n'hi ha molts. En citarem alguns dels més coneguts. L'any 1943, el PCE havia intentat desenvolupar la Unió Nacional Espanyola com a plataforma unitària -intent en què fracassà- i havia aconseguit reconstruir la seva organització després de la crisi Quiñones amb celeritat gràcies a l'acció de Jesús Monzón i el seu equip de direcció a l'interior. Monzón abanderà la política de la Unió Nacional per situar el PCE en bones condicions per a un hipotètic nou règim i desenvolupà una tàctica consistent a fomentar una insurrecció popular a partir de la creació d'un cap de pont militar als Pirineus establert pels guerrillers espanyols de la resistència francesa. El plantejament de Monzón es traduí en uns intents d'invasió militar de zones del Pirineu en la tardor de 1944, la més important de les quals, la de la Vall d'Aran, fou abortada en ple desenvolupament per Santiago Carrillo, home fort de la direcció francesa. La insurrecció popular imaginada per Monzón no tenia cap possibilitat, ni l'èxit militar de l'operació tampoc: les forces franquistes havien concentrat nombrosos efectius al Pirineu. Monzón i el seu equip foren depurats per la direcció francesa, Carrillo. Monzón caigué en mans de les autoritats franquistes i la seva mà dreta, Gabriel León Trilla, fou assassinat per

ordre de la direcció del PCE.¹⁰

En els mateixos anys quaranta, la dilació del PCE a recomposar la seva estratègia de guerrilles -no modificada fins al 1948 després de les oportunes indicacions d'Stalin- o les negociacions complexes i llargues de Prieto pel PSOE i l'ANFD amb els monàrquics que acabaren amb una estafa absoluta firmant un pacte amb els borbonistes quan Don Juan l'havia segellat ja amb Franco, no indiquen tampoc massa encert en la seva actuació, encara que en aquesta ocasió les forces d'oposició. Tot i així, la inconcreció d'una proposta unitària al llarg dels anys d'incertesa del règim per la incapacitat de curar les ferides de la Guerra Civil entre els derrotats, fou un clar error d'aquests anys, que comentarem en el pròxim apartat.

Un dels partits que va viure de forma més problemàtica la seva escissió entre l'interior i l'exili fou sens dubte el PSOE. El Partit Socialista va tenir un període de forta reconstrucció a l'interior a mitjans dels quaranta de la mà d'Eduardo Villegas, després de la caiguda del qual i del progressiu fracàs de l'estratègia d'aliança amb els monàrquics, la posició del PSOE es va anar afeblint, i va donar pas a una etapa conflictiva de relacions entre la direcció a l'exili -Llopis fou secretari general des de 1944- i les diferents direccions de l'interior.¹¹

Finalment, el 1954 la direcció a l'exili assumí tota la responsabilitat de l'organització, i va iniciar un període d'allunyament de la realitat espanyola que li dificultà enormement establir contactes amb les noves generacions d'opositors que sorgiren en els anys cinquanta. La incomprendió s'exemplificà en les reticències cap a un moviment jove i amb voluntat innovadora com fou l'Agrupación Socialista Universitaria (ASU) a finals dels cinquanta. Les reticències que el PSOE mostrà davant aquest moviment foren el paradigma del seu aïllament a les noves idees. Més enllà d'aquests temors s'hi sedimentava una progressiva desconexió de l'evolució del país.¹²

Sovint doncs, l'apreciació sobre la realitat i els ressorts de poder foren els temes fonamentals dels conflictes entre els dirigents interiors i exteriors dels partits. La polèmica al respecte i que amb els anys ha estat més coneguda, fou sens dubte la protagonitzada per Claudín i Semprún a l'interior del PCE el 1964, que es ramificà en el PSUC en el cas de Francesc Vicens. Segons Claudín, «entre 1956 y 1964 se perfilaron, por tanto, tres temas básicos de conflicto en la dirección

del PCE: el stalinismo, la realidad española y el funcionamiento del partido (en particular de su dirección).»¹³ El tema clau era però la valoració distinta que de la realitat espanyola -pel que fa a la seva caracterització econòmica i a la capacitat de canvi polític- feien el sector majoritari de Carrillo i el sector Claudín-Semprún. La negativa a acceptar que, amb el franquisme o malgrat ell, s'estava operant una rotunda transformació econòmica del país, que des de bona part de l'esquerra es considerava encara parcialment feudal, s'havia de convertir amb el temps en un dels principals errors en la valoració de la situació espanyola. Els errors sobre els resultats econòmics del Pla d'Estabilització i la vena als ulls davant el creixement neocapitalista de l'economia espanyola eren exemplificats per Claudín quan en el seu informe al Comitè Central denunciava la miopia de Carrillo que «hablaba de España como el país de más elevado riesgo político para los inversionistas extranjeros» mentre «estaba en marcha la mayor afluencia de capitales extranjeros que se conocía en muchas décadas.»¹⁴ Igualment, l'intent de presentar el rotund fracàs de l'assaig de Vaga Nacional Pacífica el 1959 com un èxit de la lluita de masses que abocaria el franquisme a la seva fi¹⁵ va provocar discrepàncies amb homes com Semprún, que van constatar amb els seus ulls la feblesa amb què fou seguida la convocatòria,¹⁶ i les dificultats, per impulsar cap canvi que no fos una evolució reformista del règim. És prou conegut que la polèmica sobre el que s'anomenà subjectivisme desencadenà l'expulsió de Claudín, Semprún i Vicens, i va donar per molta tinta i paper en el franquisme i en la transició.¹⁷ Fou, sens dubte, el paradigma de les dificultats dels partits d'esquerra per entendre la realitat canviant del franquisme i per proposar fórmules polítiques més pròximes a la situació política real del país que a la del seu imaginari col·lectiu. La sensació que acceptar qualsevol canvi positiu en la realitat comportava donar balons d'oxigen al règim portava de fet a negar la pròpia realitat. En la premsa del FOC, per exemple, només s'accepta que entre 1959 i 1967 s'havia produït un creixement per emfatitzar la duresa de la crisi de 1967 i les dificultats a què el capitalisme internacional estava abocat.¹⁸ Una altra mostra de la complexitat del tema i del molt que encara ens queda avui per estudiar del període, la dóna la confrontació de textos del PSUC o del FOC on es valora la posició de la burgesia catalana d'una forma absolutament contraposada al testimoni recent de Manuel Ortínez.¹⁹ Els mateixos que, segons

Presencia Obrera, del FOC,²⁰ representaven els monopolis que havien delegat la gestió en la burocràcia feixista i la recuperaven amb la tecnocràcia, o que segons López Raimundo es limitaven a repartir-se el botí franquista, via Opus Dei, renunciant a la lluita per esdevenir la classe dirigent de l'Estat espanyol, eren els que finanziaven el president de la Generalitat a l'exili, Josep Tarradellas,²¹ segons Ortínez. Quins d'aquests dos extrems està més lluny del que realment representaven la majoria d'integrants de la burgesia catalana en els anys seixanta? No serà que uns no tenien absolutament cap sentit del poder i els altres en tenien un sentit massa instrumental? De fet, les relacions de la burgesia catalana amb el règim estan en bona mesura per investigar.

També en el socialisme català es produïren conflictes i polèmiques importants en el debat sobre la realitat del país i respecte les diferents apreciacions entre l'exili i l'interior. En aquest cas les divergències materialitzades en opinions diverses entre Pallach, el dirigent a l'exili del Moviment Socialista de Catalunya, i Reventós, el dirigent a l'interior, tingueren un rerefons ideològic clar, i es concretaren en la política sindical i la política unitària respecte a les altres forces polítiques i als mateixos grups socialistes.²² De fet, Pallach havia evolucionat ja cap a posicions clarament socialdemòcrates -influït pel congrés de Bad Godesberg de l'SPD de 1959- i presentava una estratègia de concepció més interclassista que la que en aquells moments defensava Reventós. Darrera d'això hi havia posicions diferents sobre el suport sindical -ASO o CCOO-, una concepció dis-tinta de les relacions amb els comunistes, i també sobre el paper que els treballadors podien jugar en el canvi, no només de règim, sinó social. Només uns anys abans, en un informe del FOC es necessitaven nou pàgines de raonaments per considerar desfavorable l'alternativa de la lluita armada per enderrocar el franquisme, i constatar que Espanya no era ni Algèria ni Cuba, i que l'època del maquis no podia tornar. Curiosament, però, l'argumentació principal per recomanar vies pacífiques de lluita no era la poca disposició dels sectors populars del país, sinó l'elevat grau de tecnificació dels mecanismes repressius de l'Estat. Tanmateix, aquestes discussions xoquen amb la imatge d'uns anys seixanta marcats pel que s'ha conegit com a «desarrollismo». Tot sembla indicar que el principal encert estratègic del FOC i del PSUC en els seixanta fou la capacitat d'adonar-se de les possibilitats que el sindicalisme alternatiu de les CCOO oferia,

l'únic que en un termini breu de temps podia donar consistència quantitativa a l'antifranquisme des de l'interior.

La unitat impossible

Una de les constants de l'oposició d'esquerres al franquisme fou la seva incapacitat per tancar les ferides obertes en els anys trenta i salvar distàncies ideològiques en profit d'una acció comú de desgast del règim. De fet, fins després de la mort del dictador els dos grans grups de l'oposició no van col·laborar seriósament en un organisme unitari, la famosa «Platajunta». Catalunya, en aquest sentit, fou una excepció, i desenvolupà amb antelació uns àmbits unitaris potents, la Comissió de Forces Polítiques i, especialment, l'Assemblea de Catalunya.

Des del mateix 1939, la divisió entre els derrotats, d'on resorgiria la futura oposició, fou profunda. La mateixa existència de dues organitzacions per atendre els exiliats, el SERE governamental de Negrín i el JARE vinculat a Prieto, indiquen el grau de l'enfrontament a què s'havia arribat. En els anys quaranta, els diferents organismes unitaris que es constituïren portaven el segell de l'herència institucional i partidària dels anys de la guerra. El PCE més els negrinistes impulsaren el 1942 la Unión Democrática Española. El 1943, el PSOE, ERC, Izquierda Republicana, Unión Republicana, PNB i Acció Catalana Republicana constituïren la Junta Espanyola de Liberación. Un any després socialistes, anarquistes «polítics» i republicans crearen l'Alianza Nacional de Fuerzas Democráticas davant les expectatives dels canvis de la Segona Guerra Mundial. El 1945 es produí la substitució del Govern Negrín pel Govern Giral a l'exili, que malgrat la incorporació de Carrillo, del PCE, el 1946, no assolí un reconeixement internacional suficient i acabà democràticament confrontat amb l'ANFD per les negociacions amb els monàrquics. Els successius governs Llopis i Álvaro de Albornoz tampoc tingueren cap èxit i l'ANFD morí junt amb el fracàs de les converses entre socialistes i monàrquics. L'any 1949 un Comité Interior de Coordinación (socialistes, anarquistes, monàrquics) tampoc tingué més efectivitat que la de provocar fortes discrepàncies a l'interior del PSOE, on Prieto imposà un Comitè d'Enllaç, amb només socialistes i monàrquics. En el cas de Catalunya la plataforma unitària més important fou la coneguda com el Comitè Ametlla, el Consell Nacional

de la Democràcia Catalana amb UDC, AC, ERC, UR, MSC, Estat Català, PRE, Front Nacional i el Front de la Llibertat. Tanmateix, però, mentre el final del franquisme només podia venir per una intervenció internacional, la unitat no es perfilava com una necessitat imminent per a moltes organitzacions.

La pedra de toc d'aquests jocs d'aliances estava sempre en la presència o exclusió dels comunistes, posició que la Guerra Freda no féu més que agreujar. El PSOE mantingué fins pràcticament la fi de la dictadura una absoluta determinació de no pactar amb els comunistes i molts dels organismes unitaris posteriors (acord de 1957 de París, la Unión de Fuerzas Democráticas de 1961, el primer pacte amb els democratacristians de 1967) respongueren a aquesta actitud. Els nous grups socialistes nascuts al marge del PSOE: l'MSC, ASU, FLP-FOC, i el mateix PSI de Tierno, mantingueren, com és conegut, una actitud més flexible davant l'eventualitat d'acords amb els comunistes.

Aquesta aspra divisió entre partits impedia la creació d'una alternativa clara i unida enfront el franquisme. Davant el règim, l'alternativa apareixia com un conjunt de forces més o menys grupusculars que es dedicaven tant a establir diferències entre ells com a lluitar contra el franquisme. En la dinàmica d'uns partits on l'acció política era difícil, les estratègies unitàries consumien bona part de les intrigues de les respectives direccions, estratègies unitàries que poques vegades tenien repercussions reals.

La política de l'oposició catalana, tot i que estigué marcada durant molts anys pels mateixos cismes que l'espanyola, evolucionà cap a formes unitàries més completes i representatives des de la meitat dels anys seixanta. Foren determinants per a aquesta opció experiències unitàries com l'SDEUB, l'existència d'un sector de l'MSC encapçalat per Joan Reventós disposat a asseure's i a parlar amb els comunistes, l'actitud del FOC, i un sentiment de cohesió heretat de les reivindicacions nacionals històriques que imprimia una certa dinàmica autònoma a l'oposició catalana. Malgrat que l'esquerra catalana visqué a finals dels seixanta el procés de radicalització i clivellament que patia bona part de l'esquerra a Europa, fou en aquests anys on els organismes unitaris prengueren forma. El 1969 es constituí la Comissió Coordinadora de Forces Polítiques integrat per MSC, PSUC, Unió Democràtica, ERC i Front Nacional, les forces més representatives de l'oposició catalana.²³ Aquesta dinàmica unitària culminà el

1971 en la creació de l'Assemblea de Catalunya.²⁴ Aquest organisme unitari, que aplegava forces polítiques, sindicals i una bona representació de la societat civil catalana, imprimí una dinàmica integradora de la multiplicitat de grups cívics i polítics que arreu de Catalunya mantenien una actitud de rebuig al règim expressada en la reivindicació de l'amnistia, les llibertats, el dret de vaga i l'Estatut d'Autonomia. El seu valor fou altament simbòlic i el seu impuls unitari es mantingué en els primers mesos de la transició, però no va anar més enllà de l'Onze de Setembre de 1977.

Sens dubte que la manca d'una alternativa unitària de l'oposició estatal afeblí les possibilitats de mobilització d'una població que molts analistes qualificaven de despolitzada o fins i tot de «futbolitzada». Com sempre en aquests casos, tots els partits feien rotundes proclames unitaristes que sempre eren impossibles per les actituds dels altres. Allà on la història havia de deixar pas teòricament a l'entesa (aquesta era la perspectiva de la política comunista de reconciliació nacional des de 1957), apareixien aleshores els abismes ideològics expressats en termes de pactes classistes que impossibilitaven aliances estables. La realitat era, però, que la immensa majoria de la població desconeixia absolutament aquestes maniobres unitàries disposades a desvetllar el seu interès i a canviar el règim. Una bona part de la política de l'esquerra opositora era estrictament de consum intern, sense cap repercussió exterior. Com deia Ridruejo:

«Expulsada de este campo (la disputa política), la oposición ha tenido que vivir ensimismada, reducida a sostenerse a lo que pudiéramos llamar sus deficiones inactivas: por una parte el testimonio crítico y por otra el desiderátum ideológico, no limitado, con frecuencia, por el trabajo de confrontación y cálculo de posibilidades. Entre lo uno y lo otro faltaba lo más «real»: el contacto con la sociedad misma; el negocio cotidiano con los españoles cotidianos: obreros o burgueses, estudiantes o profesores, profesionales o labriegos.»²⁵

Aquesta situació canvià des de la segona meitat dels anys seixanta, en què la progressiva vigorositat dels moviments socials d'estudiants, d'obrers i veïnals van alimentar de militants unes organitzacions que es disposaren a enquadrar les minories actives contra el franquisme. Però el repte que assenyalava Ridruejo continua vigent: el que ens cal conèixer és, sobretot, com era realment la societat espanyola i catalana dels anys seixanta, el temps central dels grans canvis.

Un moviment dispers

El moviment d'oposició al franquisme, i especialment les organitzacions d'esquerra, que foren les que aplegaren una major militància, foren moviments dispersos de difícil connexió i que sovint esgrimien unes formes i uns plantejaments molt localistes. La primera causa d'aquesta dispersió era, obviament, la implacable repressió a què el règim sotmetia els opositors. El fet d'haver de desenvolupar tota la vida política de forma clandestina exigia unes mesures de seguretat que tendien a l'aïllament preventiu dels grups d'acció política i dificultaven la circulació d'idees i el debat. Si algun dia es fa una història de l'oposició, recollint molts testimonis orals i no limitant-se estrictament a les trifulgues de la direcció dels partits, serà fàcil de comprovar aquesta dispersió de plantejaments. Malgrat que el funcionament a base de consignes era sovint l'únic possible,²⁶ la interpretació d'aquestes consignes i la seva plasmació pràctica, local, ens és desconeguda.

I no es tracta només de dispersió en el sentit de termes geogràfics amplis, com pot ser per exemple la reconstrucció d'un partit en el marc de l'Estat després de la caiguda de la seva direcció, sinó de coses molt més concretes. El testimoni de Cipriano García quan inicià la seva militància al PSUC a inicis dels cinquanta revela la poca comunicació que existia entre els nuclis de dues ciutats tan pròximes com Terrassa i Sabadell, i com li arribaven -per carta, per premsa- les consignes a aplicar. També passava a l'inrevés: els fluxos d'informació de moviments més o menys espontanis eren difícilment contrastables amb les realitats de què predicaven. Per això, nuclis ben definits com la Universitat o algunes grans empreses -AEG, Siemens, Seat -tingueren tanta importància simbòlica en la lluita antifranquista. Eren nuclis identificables, fàcils de connectar, i amb una forta projecció pública.

En aquest marc, per una mínima lògica proselitista i per la permanent deformació tradicional, els discursos adquirien sempre tons globalitzadors. Un sol empresari representava el capitalisme, un sindicalista compromès el futur revolucionari. Una lluita d'una empresa era la lluita de tota la classe obrera d'una ciutat que junt amb el conflicte d'una altra localitat servien per expressar el rebuig de tots els treballadors al franquisme. Aquesta dinàmica on les categories de classe i d'acció política es confonien permanentment (classe i partit estaven

destinats a fondre's), servia per donar sempre la impressió d'una caiguda immediata del règim. Caiguda que mai estigué pròxima a produir-se. L'escalada en el discurs fou més acusada després de les vagues de 1962 perquè, com a mínim, i salvant excepcions molt puntuals, tenia per primera vegada uns fets importants on apuntalar els seus arguments catastrofistes per al règim. L'optimisme no es reduïa però a l'anàlisi sobre la durada del règim, sinó que tenia també altres direccions. El 1961 a *Nous Horitzons* -la revista teòrica del PSUC- s'anunciava l'inici de la societat comunista a la URSS per a 1980.

El discurs es complicava amb la barreja de les òptiques polítiques i ideològiques. L'esquerra, en les seves publicacions, discernia poc o gens entre franquisme i capitalisme, entre reivindicacions obreres i socialisme, classificava la democràcia per classes socials, i el garbuix conceptual era notable, però no pas exclusiu de l'esquerra espanyola.

Finalment la valoració de la presència de l'oposició era, i és, difícil de mesurar perquè moltes realitats projectades per les sigles responien a simples maniobres d'amplificació del que era un mateix grup polític. Aquesta confusió fou particularment acusada entre alguns sindicats i partits.

A finals dels anys seixanta una bona part de l'esquerra europea realitzà un fort viratge cap a la radicalització, que tingué la seva principal materialització en el maig francès de 1968 i es complementaria amb l'impacte moral de la Primavera de Praga, i el revulsiu antimperialista provocat per la Guerra de Vietnam. Totes les organitzacions catalanes i espanyoles visqueren aquesta radicalització, que acabà traduint-se en una forta fragmentació del moviment d'oposició d'esquerra, i per tant, en un increment de la seva dispersió. En el cas català, les diferències estratègiques es barrejaren amb les noves expectatives ideològiques, provocant la dissolució de grups com el FOC, la radicalització total en la Força Socialista Federal «Fosufu», l'escissió del grup universitari del PSUC²⁷ que derivà en el PCI (i) -posteriorment PTE i d'on sortí el grup OCE Bandera Roja-, l'aparició del Moviment Comunista desmembrat d'ETA, l'aparició posterior del PCOE del prosòviètic Líster, i un Moviment Socialista de Catalunya que adoptà una imatge i discurs plenament revolucionaris,²⁸ en allò que Ignasi Riera anomenà la «primavera dels esquerrans.»²⁹

Xavier Muñoz, antic dirigent del grup Crist i Catalunya (CC) que derivà en la

Força Socialista Federal, ha explicat molt bé aquest procés de dispersió i fragmentació:

«La Força Socialista Federal o 'Fosufu' va anar fent la seva via. Es va introduir a les fàbriques, a la Universitat; va extremar les precaucions pròpies de la clandestinitat, fins arribar que cada militant tingués un nom de guerra que, en molts casos, era l'únic que se'l coneixia. Aquesta ocultació, a la llarga, va facilitar el desmembrament del grup i la constitució de regnes de taifes dins el partit. Varen escriure molt i participaren activament en el concert de grups clandestins, en l'organització d'activitats comunes. Dins de la Força Socialista Federal va créixer un grup que es va anomenar Universitat Popular (UP) i que va tenir un important paper dins del conjunt de l'acció universitària, arribant circumstancialment a fer ombra al mateix PSUC. El grup, però, va anar fent una escalada paranoica, tant en l'ordre ideològic, com en el personal. L'aïllament, fruit de l'estructura clandestina, va permetre als components del grup Universitat Popular fer la guerra pel seu compte. El resultat de la incomunicació entre ells i el partit els portaren a una malaltissa radicalitat. Varen ser temps molt apropiats perquè els dogmàtics de qualsevol tipus poguessin tenir via lliure i portar la gent més normal, via domini de la consciència, al terreny de la supeditació personal i de la histèria col·lectiva. (...) La meva impressió és que els que la deien més grossa, els que filaven més prim pel que fa a la radicalitat esquerrana eren els que s'emportaven l'aplaudiment i condicionaven el conjunt. La gent tenia mala consciència quan gosava frenar els extremismes, i fàcilment era desqualificada com a burgesa.»³⁰ (La cursiva és meva)

Aquesta radicalització fou especialment intensa en els àmbits obreristes, i principalment en el si de les CCOO. Van aparèixer diverses plataformes anticapitalistes (que recollien tota mena d'ismes, troquistes i maoistes sobretot) i que traslladaren al moviment sindical bona part de les discussions polítiques i ideològiques d'aquells anys. A la discussió ideològica se superposava la lluita pel poder dintre les CCOO. Sorgiren així les Comisiones Obreras Juveniles dominades per un FOC en extinció i s'inicià un procés d'aparició de petits regnes de taifes, que a més del moviment sindical afectaren el moviment veïnal i facilitaren la represió policial.³¹ Julio Sanz Oller publicà a Ruedo Ibérico un testimoni d'aquests anys de radicalització on a través del relat d'una detenció el militant troquist recordava novel·ladament la seva trajectòria política i personal, plantejant el que, després de maig de 1968 estigué d'actualitat, els camins coincidents de l'alliberament individual i col·lectiu. Mitjançant les vivències personals el llibre radiografia el procés de fragmentació de les CCOO a Barcelona, en els anys de proliferació de grups esquerranistes.³² Altres testimonis presenten l'evolució d'aquests

grups cap a la màxima radicalitat, com el MIL,³³ o derivant directament a la lluita armada, com fou el cas del Front d'Alliberament de Catalunya (FAC).³⁴

La radicalització generà el purisme del matís i multiplicà els àmbits de lluita pel poder, dificultant el desenvolupament dels organismes unitaris, ja sigui a nivell sindical o de plataformes polítiques, i fou sens dubte la responsable de la sopa de lletres que componia l'oposició a les acaballes del franquisme i als primers anys de la transició.

El desmembrament del FOC podria ser el paradigma de la dinàmica d'interiorització i radicalització en què entrà bona part de l'esquerra a finals dels anys seixanta, després del maig francès i de l'avortament soviètic del reformisme a Txecoslovàquia. Retornant a les reflexions de Muñoz, em sembla particularment interessant posar l'accent en les dinàmiques internes que envoltaven aquestes organitzacions. La documentació de 1968 i 1969 de desmembrament del FOC és altament significativa. S'hi troben des d'autoinculpacions de militants en el millor estil stalinista a acusacions dels vicis que els camarades catòlics havien heretat del seu currículum anterior, judicis sobre el valor dels militants, pràctiques autoritàries i en general una progressiva degeneració de les relacions internes, fins al punt que finalment el principal enemic sembla ser dintre de casa. També hi ha testimonis que denuncien el progressiu allunyament dels treballadors i de la realitat i que prefereixen deixar la militància abans que entrar en l'espiral de la radicalització infinita. Pretendre justificar tot això argüint que tot era culpa de la clandestinitat és tan insostenible com oblidar les circumstàncies generals en què aquestes organitzacions es desenvolupaven. La virulència de les lluites polítiques i ideològiques arriba sovint fins al tragicòmic, com les pancartes que resaven el 1969 que «Ni Franco, ni Carrillo no pasarán». Conèixer la vida interior de les organitzacions antifranquistes és un bon camí per entendre el paper que jugà realment l'esquerra durant la dictadura. No és marginal que un partit com el FOC, que adoptava una fraseologia obrerista absoluta, tingués inicialment molt pocs obrers en la seva militància. Sempre recordo que Manuel Royes m'explica de Terrassa que al FOC de la ciutat tenien «l'obrer», en singular, que era lògicament el que justificava el subjecte històric de tot el futur revolucionari. Encara que el FOC acabés tenint influència en la direcció de les CCOO de Barcelona i acabés per dirigir empreses importants en l'àmbit sin-

dical com l'AEG de Terrassa, el volum de militància obrera en les grans empreses era xifrat en un 8% de l'organització l'abril de 1969, en un document en què el Comitè de la Zona Nord reclamava com a solució als mals del FOC la seva proletarització.

Estudiar l'antifranquisme vol dir conèixer aquestes organitzacions per dintre i no solament estudiar la seva sinuosa evolució ideològica o estratègica. Vol dir estudiar les seves implantacions reals, no nominals, els seus mecanismes de comunicació interna i els microclimes que produïen. Però sobretot estudiar l'antifranquisme vol dir estudiar la societat, en el seu conjunt. Hi ha molta feina per fer; un exemple pot ser començar a treballar amb els fons estadístics que es conserven al Govern Civil sobre qui eren realment els delegats sindicals, d'on procedien, com es vinculaven als moviments polítics. Atès que la majoria d'aquests sindicalistes eren d'origen immigrant, quins eren els mecanismes de sociabilització que operaven entorn del món laboral?

La connexió amb l'exterior

Fins a quin punt l'esquerra catalana i espanyola va viure uns anys d'aillament forçada per la il·legalitat a què estava sotmesa o, malgrat aquesta, va aconseguir sentir-se integrada als processos de transformació general de l'esquerra europea?

L'esquerra espanyola, però sobretot la catalana, varen rebre durant el franquisme una forta influència dels corrents polítics francesos i italians. Altres tradicions i realitats es veieren de lluny (o no es veieren), com l'alemanya, l'anglesa i la dels països escandinaus. La proximitat geogràfica, l'exili francès i sobretot l'idioma, han estat factors claus en aquesta relació. Comencem per les relacions internacionals del Partit Comunista. És prou coneguda l'evolució del PCE-PSUC pel que fa a les relacions exteriors, les quals estigueren condicionades fins als anys seixanta per la seva tradicional dependència de Moscou i dels països de les democràcies populars d'on es finançaven i on els seus líders anaven a estiuejar. L'evolució que va del PCE-PSUC com a partits stalinistes fins a la formulació de l'eurocomunisme impulsat per Berlinguer el 1973 té molt a veure amb un lent i prudent allunyament d'aquests partits de la URSS i els seus països satèlits. Tot

i així, i al marge de les reaccions dissidents arran de la Primavera de Praga, queden encara moltes llacunes per estudiar aquesta evolució, especialment entre 1956 i 1968, en què hom intueix que la desestalinització va anar al mateix ritme lent o d'estancament que a la majoria dels partits comunistes.³⁵

Pel que fa als socialistes, tot i l'entrada del PSOE a la Internacional Socialista en la seva refundació a Frankfurt el 1951, la seva projecció internacional va tenir poc ressò per la seva feblesa com a partit i per la incomprendisió que mostraren els seus dirigents davant l'evolució de les noves tendències del socialisme europeu.³⁶ El PSOE estigué decisivament influït pel socialisme francès, la SFIO de Guy Mollet. Altres grups socialistes, com l'FLP-FOC van ser influïts per l'alliberament d'Algèria i de Cuba, especialment per grups com el PSU francès o el Partito Socialista Italiano d'Unità Proletaria de Basso, partits que renunciaven al gir moderat del socialisme francès -que era acusat de caure en el militarisme nacionallista des de 1955- i el socialisme italià on Nenni, abandonant la seva aliança amb els comunistes, havia entrat en un govern d'Aldo Moro cap a finals de 1963. En aquests anys primerencs dels seixanta, l'impacte de la revolució cubana fou també important per a tota l'esquerra, sorgint fins i tot un grup, l'MF 62, a cavall de l'MSC i del FOC, inspirat en la revolució castrista. Igualment fou notable l'impacte de la revolució xinesa, que provocà una escissió maoista al PCE ja al 1964. L'excepció iugoslava i el seu projecte autogestionari van tenir una influència general en l'àmbit socialista, especialment en el socialisme francès i en el català. L'MSC va ser un dels pocs partits en què un sector, la direcció de Pallach a l'exili, va semblar donar importància a l'evolució moderada de la socialdemocràcia europea, i l'únic que realment s'aproximava a la línia dels governs socialistes i laboralistes que havien arribat al poder, especialment en la línia de les formulacions de l'SPD expressades en el seu Congrés de Bad Godesberg el 1959. Aquest rerefons ideològic és palpable en la crisi de l'MSC de 1966 i en la reacció «revolucionarista» del Congrés de Montserrat de 1967 en què com a resposta al viratge socialdemòcrata de Pallach s'adoptaren les tesis leninistes. És xocant en aquest sentit la poca atenció que el socialisme espanyol i català van dedicar a la socialdemocràcia, que a les acaballes del franquisme semblava només impressionar els partits de centre, o alguns partits nacionalistes. De fet seria bo preguntar-se pel poc impacte que quan estava al govern tenia un home com

Willy Brandt, o els líders austriacs o escandinaus que portaven dècades en el poder, o el mateix Harold Wilson quan iniciava les primeres reflexions sobre els límits de l'estat del benestar i posteriorment tenia fortes tensions amb els sindicats. La moderació de la socialdemocràcia europea no era atractiva per a l'esquerra espanyola i catalana que conjugava la seva lluita antifranquista amb unes esperances de transformació social que no preveien un reformisme que es limitava a administrar millor el capitalisme. En aquest sentit, els camins coincidents entre la socialdemocràcia europea i el socialisme espanyol i català no es produiran fins a l'experiència de govern del socialisme peninsular.³⁷ L'evolució, vista des d'avui, és altament paradoxal. Tot allò que s'ignorava, les experiències de governs de centre-esquerra, han esdevingut els referents centrals, mentre que Algèria, Cuba, Iugoslàvia han vist acabar els seus alliberaments en panorames lamentables.

Probablement aquesta manca de contacte amb l'esquerra moderada va impedir que l'esquerra espanyola tingués una visió més àmplia pel que fa al procés d'integració europea, que en ser vist com un possible reforçament del franquisme en cas d'iniciar-se Espanya al Mercat Comú, fou sistemàticament boicotejat, sense adonar-se de les possibilitats econòmiques que el país perdia amb la seva exclusió. En tot cas, la no entrada d'Espanya a la CEE només pot atribuirse a la dictadura de Franco. Ens limitem a anotar que la visió de l'esquerra del país, amb el suport de la majoria de partits socialistes i comunistes europeus, no anava massa enllà. La posició oficial la donava Solé Tura (M. Oriol) en un article a «Nous Horitzons» el 1961: «L'europeisme és, efectivament, un producte de classe molt definit. Respon als imperatius d'una situació molt concreta i a les aspiracions d'una classe perfectament delimitada: l'oligarquia financera dels països capitalistes d'Europa»,³⁸ i evidencia que l'única dificultat per acceptar el projecte del Mercat Comú no era només el franquisme. A «Presencia Obrera» -premsa del FOC- l'alternativa a l'MCE és tan clara com difusa, la construcció d'una Europa socialista.

Més enllà de les estratègies polítiques i entrant en el terreny de les idees, és evident que el gran impacte ideològic provinent de l'exterior, a l'esquerra, i en general a tot l'antifranquisme, foren els marxistes. L'esquerra catalana i espanyola fou més una consumidora que no pas innovadora en el terreny teòric. Al

marge de les aportacions de Sacristán, traduint Marx, i sobretot Lukács, hi ha molt poc a ressenyar: alguns treballs d'Aranguren i de Tierno Galván (com l'esgotada antologia sobre Marx). Solé Tura, traduint Gramsci, acostà el pensador comunista italià en el moment de la seva descoberta. Arribaren també, des de finals dels seixanta, les obres completes, sovint en obres escollides, de Marx i Engels, Lenin, Trostki, i les noves aportacions de Mao o el Che Guevara. L'eststructuralisme d'Althusser i Poulantzas també arribà a les llibreries, i òbviament els manuals, el de filosofia de Pulitzer i la síntesi catequètica de Marta Harnecker. Josep M. Colomer ha parlat en la seva *Ideología de l'antifranquisme* de misèria teòrica i de debat molt minoritari.³⁹ Nosaltres ens quedem en pobresa teòrica. La imatge general de l'esquerra, més la catalana que l'espanyola, és la d'un moviment que tenia perfectes referències de l'evolució exterior, especialment des dels anys seixanta, i que sovint, en el cas dels grups més minoritaris, havia aconseguit imbuir-se més del seguiment de les polèmiques de l'esquerra internacional que d'un veritable contacte i inserció amb la gent del país, la qual, evidentment, no sabia què era ni el materialisme dialèctic ni les contradiccions de Mao. Vist amb la perspectiva dels anys, resta una impressió de gran empatx teòric, i de molt poc, encara que més comprensiu, interès per les experiències de govern de l'esquerra moderada europea. Lluitar contra Franco era més fàcil des de la il·lusió de la utopia que des de la justificació dels compromisos de govern i el possibilisme de la socialdemocràcia.

L'aportació de l'esquerra a l'antifranquisme

L'oposició d'esquerres al franquisme fou el millor testimoni de la resistència democràtica a la dictadura. Amb molts sacrificis personals, van aconseguir mantenir vives unes organitzacions que fins i tot en els anys de més dura repressió i més negres perspectives animaven una oposició al règim. Sens dubte el gran fracàs d'aquesta oposició fou no aconseguir posar fi al franquisme. Però la seva gran apòrtació fou evitar, com diu P. Ysàs, la seva perpetuació. L'oposició no va aconseguir enderrocar el franquisme, però sense l'oposició, el franquisme no hauria acabat amb Franco. Sense oposició la transició no hauria estat, o hauria estat molt menys democratitzadora. La pressió que l'oposició d'esquerres va

desenvolupar, mitjançant múltiples associacions i formes en els set o vuit últims anys del franquisme, fou decisiva en el seu tram final i els inicis de la reforma democràtica. Des dels mitjans de comunicació progressistes es van generar uns estats d'opinió que van ser fonamentals per a la futura evolució política. De fet, molts dels líders de l'oposició d'esquerres van acabar acceptant la seva trajectòria com la llarga travessa d'un desert, al final del qual no tots van trobar el seu oasis, o aquest no va tenir les dimensions que havien somiat.

La segona aportació important de l'oposició d'esquerres fou la de plasmar un conjunt de valors alternatius que enllaçaven la lluita antifranquista amb noves pautes d'entendre les relacions personals, i especialment, entre els joves dels seixanta i els setanta, les noves relacions familiars. Es projectava un estil de vida allunyat dels esquemes tradicionals, que revolucionava els comportaments i l'estètica, però que portava implícita una forta càrrega igualitària i de llibertat. Aquests valors que eren transversals en la majoria d'organitzacions d'esquerres van impactar amb una forta empremta utopista els programes de la majoria dels partits polítics d'esquerres en els anys setanta.

Una tercera aportació consistí a entendre i potenciar la transformació del model sindical de preguerra (CNT-UGT) en un nou tipus de sindicalisme, representat bàsicament i inicial per les Comissions Obreres, desfalcant el règim en un dels seus puntals i fomentat un àmbit alternatiu de defensa dels drets laborals dels treballadors i dels drets polítics generals.

Finalment, i en el cas de Catalunya, l'esquerra va aconseguir lligar la defensa dels drets nacionals de Catalunya a les capes polititzades que influïa, i que incorporaven de forma molt notable homes procedents de les grans onades migratòries dels anys cinquanta i seixanta. En aquest sentit l'antifranquisme fou una forma d'integració a Catalunya i d'evitar la consolidació de discursos que barrejant l'origen geogràfic i social acabessin per dividir Catalunya en dues comunitats.

Tanmateix, les organitzacions de l'esquerra democràtica foren el planter de bona part de la classe política actual, a Catalunya i a Espanya, incorporant una herència que amb tots els seus valors i contradiccions ha estat ben present en la política espanyola dels últims vint anys.

* * * * *

Al final d'aquesta valoració, l'autor té una clara sensació de descompensació; és conscient que ha carregat les tintes en la crítica a l'oposició antifranquista i ha ventilat massa ràpidament les seves aportacions. Probablement sigui per la pròpia necessitat de superar anteriors mitificacions. En particular voldria treballar en el futur aquesta franja que, durant molts anys ha semblat molt poc fronterera, entre franquisme i antifranquisme, i que crec que és més ampla del que fins ara s'ha valorat. Igualment vull posar de manifest la necessitat de fer una història de l'oposició, «des de baix», que complementi les visions que els últims anys han anat apareixent i ens han permès formar una idea de l'evolució de partits i sindicats des de la perspectiva de les seves decisions i cúpules organitzatives.

Notes

- 1 Semprún, en la seva «Autobiografía de Federico Sánchez», reflexiona sobre la connexió de l'oposició amb la realitat del país en aquests termes: «Años terribles, sin duda. Años de esfuerzo oscuro y heroico de los oscuros y heroicos militantes, es evidente. Sin embargo, a la vista de los exiguos resultados obtenidos, a la vista de tanta sangre estéril -que sólo florece en las andanadas históricas de los mitines-, uno tiene el derecho a preguntarse si no hubiese sido más útil para el partido, para el porvenir de la lucha antifascista, un poco menos de heroísmo y de ciega fe, y un poco más de análisis marxista de la sociedad española y de la correlación de fuerzas a escala internacional. ¿No habíamos quedado que el marxismo es un instrumento de conocimiento objetivo de la realidad, con vistas a transformarla? Pues era el momento de demostrarlo.»
- 2 Rossana Rossanda. *Un viaje inútil o de la política como educación sentimental*. Barcelona, 1984. pàgs. 129-130. Malgrat que el llibre fou escrit el 1976 i publicat en forma d'articles a «Il Manifesto» aquest mateix any, les cites recollides formen part de l'informe elaborat per Rossanda el 1961.
- 3 Jacques Georgel. *Le Franquisme. Histoire et bilan 1939-1969*. París: Editions de Seuil, 1970, pàg. 367.
- 4 Sobre la resposta del règim i la repressió, vegeu la síntesi de Juan Pablo Fusi. Franco. Madrid: Ediciones el País, 1985, pàg. 148.
- 5 L'Unità del 17-5-1962. Avanti incorporava també grans titulars durant les vagues d'Astúries com «La più grande protesta popolare contra Franco dalla guerra civile di 1936» (11-5-1962), «Franco cede ai minatori. Il dittatore acoglierebbe le richieste dei lavoratori per salvare il regime» (15-5-1962).
- 6 Un bon recull sobre el debat entorn de la caracterització del règim franquista continua sent «El Régimen Franquista». Papers de Sociologia, núm. 8 (UAB, 1978), una ampliació i actualització del qual es troba a Ysàs & Molinero. *El règim franquista*. Vic: Eumo, 1992.
- 7 José Gros. *Relatos de un guerrillero comunista español*. Barcelona: ATE, 1977, pàg. 205.
- 8 Dionisio Ridruejo. *Casi unas memorias*. Barcelona: Planeta, 1976. pàg. 430. Per Ridruejo, en aquests moments les hipòtesis que es podien plantejar de fi del franquisme eren: primera, la decadència física del dictador i el pas a un element neutre -el monarca- que negociés amb les forces democràtiques; segona, una intervenció de l'exèrcit en sentit reformista que incorporés Espanya a Occident, sense la participació inicial de forces democràtiques. Les dues opcions eren, obviament, complementàries.
- 9 Georgel, J. o.cit., pàgs. 363-364. «Entre les opposants de l'exil, qui depuis trente ans sont privés de tout contact direct avec le régime, et les opposants de l'intérieur, qui chaque jour affrontent les conditions de vie que celui-ci impose, peut-il exister une pensée commune, une stratégie commune, ou seulement un langage commun? (...) L'incompréhension des oppositions de l'intérieur et de l'exil est aussi constante que manifeste: «Quand les jeunes socialistes des universités s'adressent au PSO pour déclarer que la nouvelle génération n'a plus, comme point de référence, la guerre civile; quand en août 1958, au VIIè. Congrès du PSOE, à Toulouse, les militants de l'intérieur réclament des actions communes avec toutes les forces d'opposition et notamment les communistes, ils ne sont pas entendus.»»
- 10 Vegeu Heine, H. *La oposición al franquismo*. Barcelona: Crítica, 1983, pàgs. 200 i ss.
- 11 José Luis Martín a *Historia del socialismo español*, volum IV, analitza les relacions interior i exili dintre el PSOE en els anys quaranta d'aquesta manera: «En realidad, la Ejecutiva de España nunca actuó propiamente como la dirección general del partido; con la excepción significativa del mandato dirigido hacia los núcleos del exilio, en 1945, para que se unificaran en una misma organización, y la posterior expulsión decretada con Negrín y los disidentes. Con todo, las primeras ejecutivas clandestinas estuvieron cuando menos en condiciones de dirigir la organización del interior, e incluso tomar iniciativas en el terreno de la política de alianzas dentro de España. Esta capacidad de iniciativa se deterioró de manera clara después de la detención de Villegas, y ahora, en la primavera de 1948, todo indicaba que se perdía incluso la capacidad de asegurar el funcionamiento orgánico de las bases clandestinas. Llopis empezó a establecer su propia red de enlaces en Cataluña, el País Valenciano, Aragón y el País Vasco.» (pág. 149)

- 12 José Luis Martín, o. cit. pàgs. 167-168 i Jacques Georgel, o.cit. pàgs. 363-364.
- 13 Fernando Claudín. *Documentos de una divergencia comunista*. Barcelona: El Viejo Topo, 1978, pàg. V.
- 14 Fernando Claudín, o. cit., pàg. 83.
- 15 «En un discurso de junio de 1962 en una «reunión de militantes» analizando las experiencias de la huelga (en aquest cas es referia a les d'Astúries), el camarada Carrillo declara: «Abordamos los últimos combates contra la Dictadura...Tanto en el terreno económico como en el terreno político, el régimen se cierra toda perspectiva. Estamos ante la inmediata perspectiva de cambio de transición... El régimen está al borde del precipicio.» (Claudín, o. cit., pàg. 71)
- 16 En el llibre de Semprún, *Autobiografía de Federico Sánchez*, hi ha un capítol dedicat a reflexionar sobre la «Hache Ene Pe» i, en general, planeja sobre tot el llibre el record d'aquesta acció per a la preparació de la qual Semprún va desplaçar-se clandestinament a Madrid, i en la qual fou detingut el dirigent del PCE Simón Sánchez Montero.
Des d'una perspectiva més acadèmica, Pere Ysàs aborda el tema de la «HNP» a «Huelga laboral y huelga política 1939-1975», que es troba a F. Bonamusa (ed.) *La Huelga General*. Madrid: Ayer, 1991, pàg. 200
- 17 Una síntesi de les posicions de Carrillo i l'equip dirigent es pot trobar a Debray/Gallo. *Mañana España. Santiago Carrillo*. Madrid: Akal, 1976.
- 18 Vegeu la col.lecció de «Poder Obrero», òrgan del FOC de 1968, a l'arxiu de la Fundació Rafael Campalans.
- 19 Manuel Ortínez. *Una vida entre burgesos*. Barcelona: Edicions 62, 1993.
- 20 Vegeu «Presencia Obrera», òrgan del FOC, juliol de 1965, a l'arxiu de la Fundació Rafael Campalans.
- 21 Gregorio López Raimundo. *Escríts. Cinquanta anys d'acció 1937-1988*. Barcelona, 1988, pàg. 47.
- 22 José Luis Martín. «La trayectoria del MSC» a Debat, núm. 5. Barcelona: Centre d'Estudis Socialistes, juliol 1978, pàgs. 11-14.
- 23 Isidre Molas. «La Comissió Coordinadora de Forces Polítiques» a: J. M. Solé-Sabaté. Cataluña durante el franquismo. La Vanguardia, Barcelona, pàgs. 161-262.
- 24 Una exposició detallada i periodística sobre l'Assemblea de Catalunya es pot trobar al llibre d'Antoni Bastida i Josep Playà Maset. *La Gran Conspiració*. Barcelona: Empúries, 1991.
- 25 Ridruejo, o. cit. pàg. 427.
- 26 Josep Fontana, en un debat organitzat per «Nuestra Bandera» sobre la història del PCE, deia el següent: «Compañeros míos que actuaban de dirigentes en el movimiento estudiantil me dicen lo mismo: la acción no se puede suponer siempre dirigida desde arriba, sino que hay un grado de autonomía considerable. ¿Cómo averiguar eso? Es evidente que requiere un tratamiento muy distinto, un tratamiento en el que esas fuentes impresas sólo pueden servir de cuadro esquemático muy general, y lo fundamental sería la recuperación de la historia real de la organización, de su actividad en los dirigentes más inmediatos a la práctica cotidiana. Esto sólo se puede obtener a través de unas encuestas orales tremendas, pero no encuestas a militantes aislados, contando su vida, sino encuestas muy organizadas para averiguar qué ocurrió realmente en tal año, en tal sector, en tales cosas, qué pasó.» («Nuestra Bandera», núm. 100. Madrid, 1979)
- 27 Sobre aquesta escissió vegeu José Luis Martín «Del blau al roig: el camí de la revolta», a: L'Avenç, núm. 170, Barcelona, maig 1993, i en referència a la posició oficial del PSUC vegeu Gregorio López Raimundo, o. cit. pàgs. 61-65.
- 28 A tall d'exemple de la radicalització de l'MSC, anterior al 1968, podem citar una de les seves resolu-

cions del Congrés de Montserrat de 1967 on textualment es deia: «Deslligar-se de la socialdemocràcia ... ha estat el primer pas seriós cap a objectivar unes tendències i transformar els enfrontaments personals en confrontaments ideològics. A partir d'ara s'obre un camí d'unificació socialista, de constitució d'un partit revolucionari en el millor sentit marxista.» Citat a Jordi Estivill «*El Congrés de Montserrat: una fita en l'evolució política del Moviment Socialista de Catalunya*», a: *Debat*, núm. 5, Barcelona, juliol 1978.

- 29 Ignasi Riera: «*Moviment Obrer i Qüestió Nacional sota el franquisme*», *Taula de Canvi*, núm. 4, Barcelona, març-abril 1977.
- 30 Xavier Muñoz. *De Dreta a Esquerra*. Barcelona: Edicions 62, 1990.pàgs. 193-194.
- 31 José Antonio Díaz. *Luchas internas en Comisiones Obreras*. Barcelona: Bruguera, 1977, diu al respecte: «Esta radicalización verbalista, poco asimilada, descorazonó a numerosos jóvenes trabajadores incapaces de entender una sola palabra de lo que se discutía en las asambleas. Los jóvenes «revolucionarios» se fueron aislando y finalmente no les quedó más salida que replegarse sobre ellos mismos y vivir en su pequeño mundo. Es lo que hicieron cuando el FOC dominó completamente la organización, retirándose a los barrios, donde cuatro militantes formaban un comité y publicaban su panfleto propio. Así los jóvenes del PCI campaban en Magoria (l'Hospitalet); los de Acción Comunista en Sagrada Familia; los trotskistas en Maragall; etc. Esta dispersión facilitó grandemente la labor represiva de la policía, que uno tras otro, fue terminando con estos pequeños focos de «revolución permanente», pero no pudo extirpar la semilla del izquierdismo que se desarrolló siguiendo altibajos de la moda europea, especialmente francesa e italiana.» pàg. 43)
- 32 Julio Sanz Oliver. *Entre el fraude y la esperanza. Las Comisiones Obreras de Barcelona*. París: Ruedo Ibérico, 1972.
- 33 Telesforo Tajuelo. *El Mil, Puig Antich y los Gari*. París: Ruedo Ibérico, 1977.
- 34 Jordi Vera. *La lluita armada als Països Catalans. (Història del FAC)*. Barcelona: Ed. Lluita, 1985.
- 35 Això és almenys el que s'intueix en l'assaig de Manuel Azcárate -exreponsable de relacions internacionals del PCE- a *La izquierda europea*. Madrid: El País, 1986.
- 36 José Luis Martín, o. cit. pàgs. 174-175.
- 37 Per a una visió global de la socialdemocràcia europea des dels anys seixanta a l'actualitat consulteu Josep Picó. *Los límites de la socialdemocracia europea*. Madrid: Siglo XXI, 1992.
- 38 M. Oriol (J. Solé Tura). *Europeisme i nacionalisme*. *Nous Horitzons*, núm. 4, 3r. trimestre de 1961, pàg. 12.
- 39 Josep M. Colomer. *La ideología de l'antifranquisme*. Barcelona: Edicions 62, 1985.

Josep M. Vegara

**El pensament polític
de l'esquerra europea
dels 60 i el FOC**

Introducció¹

El FOC no va ser un producte d'importació, va ser artesania indígena; la seva formulació teòrica inicial era simple però es va anar enriquint. Això és consistent amb la seva pobresa de contactes internacionals durant el primer període. Tot plegat -bàsicament, aquest caràcter autòcton- explica que el FOC no enviés militants a fer estades d'instrucció a l'estrange. Els seus referents van ser europeus; sobretot el PSU francès i, en especial, el PSIUP italià.

Les dificultats materials van limitar molt la freqüència de contactes; l'instrument ocasional era el contacte personal amb motiu de viatges i algun viatge amb motiu de contactes; el llibre i la revista ocasional van ser l'instrument privilegiat. La capacitat de comprensió del francès i de l'italià operava -òbviament- com un filtre en la difusió inicial de les idees.

Una excepció a aquestes limitacions es referia a l'accés a les obres d'alguns clàssics del marxisme, mitjançant les Edicions Estrangeres de Moscou, en castellà.

En aquest context no pot estranyar que un intel·lectual independent com André Gorz hi jugués un paper rellevant.

André Gorz o la influència d'un independent

André Gorz era membre del Comitè de Redacció de *Les Temps Modernes* i l'any 1962 havia dirigit un monogràfic recollint contribucions de Basso, Magri, Trentin, Foa i d'altres dirigents innovadors de l'esquerra europea; la publicació va tenir el seu impacte, limitat però rellevant.

L'any 1964 va publicar *Stratégie ouvrière et néocapitalisme*, amb referències a Basso, Foa, etc. Gorz hi destacava que:

«La debilitat del moviment obrer i socialista... ha consistit en la seva incapacitat de vincular la lluita pel socialisme a les lluites reivindicatives de cada dia» (pàgs. 10-11).

Aquest serà, de fet, el centre de la problemàtica de l'esquerra socialista. Imme-

diatament sorgeix el tema de les reformes: «¿És possible (...) imposar solucions anticapitalistes que no siguin ràpidament incorporades i subordinades al sistema? És la vella qüestió de <reforma o revolució>» (pàg. 12).

Exclosa la insurrecció armada, només quedava la via reformista. El tema central és aleshores el caràcter de les reformes: **reformes reformistes o reformes anticapitalistes**. Gorz propugna una estratègia basada en reformes anticapitalistes.

«Es tracta, certament, d'una estratègia de conquesta **progressiva** del poder pels treballadors, el que no exclou, per altra banda, la possibilitat o, fins i tot, la necessitat d'una presa del poder revolucionària en una etapa ulterior» (pàgs. 15-16).

L'any 1967 Gorz va publicar *Le socialisme difficile*. Hi destaca que:

«El principal problema d'una estratègia socialista és (...) **crear les condicions** (...) objectives i subjectives a partir de les quals l'acció revolucionària de masses esdevingui possible, a partir de la qual la prova de força amb la burgesia pugui plantejar-se i guanyar-se» (pàg. 69), tot precisant que «No hi ha, no pot haver-hi, <pas gradual> i insensible del capitalisme al socialisme» (pàg. 70).

El capítol sobre les reformes és molt aclaridor sobre la seva concepció, que no ha canviat -en el que és fonamental- de línia respecte al llibre de 1964.

Lelio Basso

El socialista italià Lelio Basso (1903 -1978) va ser un resistent contra el feixisme; secretari general del PSI(1947-48) i membre de l'Assemblea Constituent i de la Comissió redactora de la Constitució . Es va escindir del PSI, i va crear el PSIUP (gener de 1964), partit del qual va ser president i sobre el qual exercia un sòlid lideratge teòric i ideològic. El va abandonar amb motiu de la invasió soviètica de Txecoslovàquia. Posteriorment va dur una intensa activitat de socialista independent des de plataformes amb l'Issoco i la participació en els Tribunals Russell. Durant anys va dirigir les revistes *Problemi del Socialismo* i, posteriorment, la *Revue Internationale du Socialisme*; la Revue va jugar un rellevant paper de plataforma de debat i de difusió de les posicions de l'esquerra socialista.

L'agost de 1964, un grup format en la seva majoria per militants del FOC (hi recordo Santi Udina, Pasqual Maragall, Narcís Serra i jo mateix) vam assistir a Roma a tres setmanes de seminaris a la Svimez; va significar el descobriment de l'esquerra italiana, de partits i sindicats.

El novembre de 1965 es van establir lligams estables, «oficials» amb el PSIUP, amb contactes entre Lelio Basso i l'autor d'aquesta ponència; Pino Tagliazzucchi era el contacte operatiu del PSIUP. Aquests lligams van permetre l'assistència als Congressos i a la Conferència de Forces Progressistes del Mediterrani (convocada amb motiu del conflicte àrab/israelí) conjuntament amb el PSIUP, el PSU, la Lliga Iugoslava, l'FLN argelí, entre altres. Els contactes habituals eren Jesus Salvador i Josep M. Vegara.

* * * * *

Basso, en el seu treball «Capitalismo monopolistico e strategia operaria», publicat a *Problemi del Socialismo* (juliol de 1962), destaca que un punt fonamental el constitueix «l'actualitat, no només de la lluita pel socialisme sinó també de la transició (passaggio) al socialisme» (pàg. 587).

Per altra banda critica les posicions que situen el centre de gravetat de les lluites en la fàbrica, oblidan que el capitalisme monopolista desplega el seu poder en totes les direccions. Se serveix dels poders públics, desplega una interpenetració creixent entre el poder econòmic i el polític. Destaca la concentració creixent i la socialització de la producció. El mateix sistema genera contradiccions que cal aprofitar.

La lluita pel poder no és un acte puntual; es tracta d'una «lluita llarga i complexa, és un procés gradual que es desplega a tots els nivells, que pot prendre mètodes i formes variades segons les circumstàncies ...» (pàg. 605).

Destaca que el poder no és monolític: per això propugna conquerir «contrapoderes». Aclareix que «la lluita per conquerir el poder pressuposa, precisament, la participació plena i diària en la lluita política a tots els nivells i en totes les formes» (pàg. 607).

En definitiva, «és necessari pensar en la revolució no en termes de fractura vertical i d'enfrontament decisiu sinó com un llarg període de lluites, com una con-

questa progressiva de poder que, naturalment, haurà de culminar en una fase decisiva de capgirament de les relacions de poder que es produirà només al final d'una llarga escalada» (pàg. 609).

* * * * *

Dos anys després -produïda ja l'escissió del PSIUP- Basso escriurà a la *Revue Internationale du Socialisme* (abril de 1964):

«No he creut mai que sigui necessari triar obligatòriament entre la política de les barricades i la política al Parlament» (pàgs. 162-163).

En la seva concepció, «El problema actual del moviment obrer occidental no consisteix a concretar **com realitzar la conquesta definitiva del poder** ... sinó a saber **com crear les condicions que facin possible aquesta conquesta**; és a dir, el problema de la relació entre l'acció diària i l'objectiu final» (pàg. 163). Des d'aquesta perspectiva -precisa Basso- «les reformes d'estrucció poden tenir un valor revolucionari».

El Parti Socialiste Unifié (PSU)

El PSU es va constituir l'abril de 1960. Els dos nuclis més importants van ser el Parti Socialiste Autonome (nascut l'any 1958) i la Union de la Gauche Socialiste (creada l'any 1957). Des del primer moment va estar fortament implicat contra la guerra d'Algèria.

Marc Heururon era l'home fort de l'aparell i Gilles Martinet la primera força ideològica. El Congrés de juny de 1967 va elegir Michel Rocard secretari nacional.

El PSU era una força política minoritària i heterogènia; per aquest motiu els lligams van ser menys rellevants, malgrat la proximitat física que derivava de l'existència d'un nucli del FRENTE a París. Va haver-hi col.laboracions pràctiques (pas de material per la frontera, per exemple).

Ernest Mandel

E. Mandel és un cas especial, perquè era un dirigent trotskista belga connectat

amb l'esquerra socialista europea. Col·laborà a *Problemi i la Revue* són rellevants les seves posicions formulades a «Una strategia socialista per l'Europa», *Problemi del Socialismo*, juliol-agost, 1965.

Propugna «Una estratègia basada en les reformes d'estructura anticapitalistes, promoguda inicialment per l'esquerra del moviment obrer belga» (pàg. 463). La seva finalitat és vincular les reivindicacions immediates als objectius de fons.

Hi ha les reformes assimilables pel capitalisme; ben al contrari, Mandel propugna les reformes anticapitalistes, és a dir, «Les conquerides per la lluita obrera, incompatibles amb el funcionament normal de qualsevol economia capitalista, que obren un període de dualisme de poder...» (pàg. 462).

Control obrer

El control obrer constitueix -amb intensitat diversa- un dels elements diferenciadors de l'esquerra europea. Es caracteritza per desbordar els aspectes salarials de les reivindicacions obreres en l'àmbit d'empresa. Negociar l'organització del treball, fer obrir els llibres de comptabilitat, poder per vetar les decisions d'acomiadament, etc.; en definitiva, es tracta d'assolir objectius avançats, tot afirmant un pol de poder autònom, en la línia de les reformes anticapitalistes.

Mandel i Gorz són els exponents més decidits d'aquesta línia. L'eslògan de la FIOM (Federació d'obrers metal·lúrgics italians), dirigida per Bruno Trentin: «contractar tots els aspectes de les relacions laborals» n'és la versió laica, de sindicat de masses.²

El FOC i l'esquerra europea

Hi ha un conjunt de qüestions sobre les quals hi havia una notable coincidència de posicions entre l'esquerra socialista europea i el FOC: la concepció de la transició al socialisme, la línia del control obrer, la funció unitària que es volia jugar en el si del moviment obrer, el marxisme i la militància dels catòlics, la valoració dels PPCC, l'evaluació del paper de la URSS, etc.

El FOC va assimilar els aspectes fonamentals de l'anàlisi del capitalisme monopolista, la línia del control obrer i també la concepció de la transició al socialis-

me, aspectes específics de l'esquerra socialista.

Els temes d'anàlisi del franquisme, de la lluita per la democràcia, de les nacionalitats i altres no podrien trobar referents europeus; per aquest motiu em referiré només a la concepció de la transició al socialisme.

* * * * *

La Conferència de 1963 va donar lloc a la **Declaració de 1964** que, de moment, no m'ha estat possible recuperar. Ara bé, donada l'hegemonia del FOC en el conjunt FLP-FOC-ESBA durant el període de referència, el document «Declaración del Comité Político de las Organizaciones FRENTE. FLP.FOC.ESBA», publicat l'any 1966, és un bon text de referència, avalat també per la meva memòria.

He triat aquest text perquè forma part d'un quadern editat pel Comitè Polític i és una declaració política formal. En relació a la qüestió clau del pas al socialisme, en la secció titulada «El futuro régimen de equilibrio y el paso al socialismo» s'hi diu:

«Sin embargo -y es imprescindible tener muy clara esta consideración- ese enfrentamiento de clases no es nada probable que derive en una tensión insurreccional. Y ello por dos condiciones prácticamente determinantes» ... (el context internacional i l'evolució de la classe obrera).

La lluita conduirà a un «un régimen de equilibrio de fuerzas que supone, de alguna manera, un «pacto tácito» de no agresión violenta inmediata... este régimen, podrá recordar por algunas de sus características formales a la democracia burguesa tradicional pero sustancialmente es ya otra cosa» (pàg. 16).

En aquest context se situa la línia centrada a «transformar la liberalización en democratización». El text continua destacant que:

«Lo importante, lo que caracterizará de verdad al <nuevo régimen> y significará el auténtico <derrocamiento> del franquismo será que la clase obrera y el pueblo proletarizado podrán expresarse y actuar con posibilidades de llevar la iniciativa en la lucha por el socialismo, dentro o fuera de la legalidad, dentro o fuera de las instituciones constitucionales» (pàgs. 60-61).

Aquesta lluita no comporta limitar l'abast del objectius; «... flexionará, a la fuerza,

la propia sociedad capitalista y la estrategia de autonomía se reflejará entonces en sucesivas conquistas de poderes en el propio seno del sistema monopolista» (pàg. 61).

Les perspectives «parecen oscilar entre las dos siguientes:

«a) la toma del poder a través de un proceso acelerado que culmine en la oculación física de los centros de poder... ; o
«b) un proceso gradual (único que parece viable en los países occidentales, de capitalismo avanzado) basado en la conquista progresiva de poderes autónomos a todos los niveles (...) mediante los cuales conseguir objetivos intermedios que cobran su verdadera y total significación como pasos o etapas en el sentido de una alternativa global, el socialismo, al que se da así un contenido positivo, superando la pura negación teórica del capitalismo y superando también las afirmaciones generales (...) estos objetivos intermedios, al mismo tiempo que mejoran las condiciones de vida de las masas trabajadoras (según criterios distintos de los que propone el capitalismo), deben acrecentar su poder para hacer posibles estas conquistas» (pàg. 61).

La relació amb les formulacions de l'esquerra socialista resulta evident.

«Por último, el que la estrategia final tienda más a uno u otro modelo dependerá de multitud de factores de entre los que cabe destacar el tiempo o plazo en el que la clase obrera obrera consiga constituirse en potente fuerza organizada, el nivel de desarrollo alcanzado y la situación internacional.»

* * * * *

Si analitzem els Estatuts de l'FLP (de 1962), la primera pàgina, sota la denominació de Principis diu, en el 2n.: «El **Frente** es una organización **revolucionaria**. Entendemos por Revolución la toma violenta del poder por la clase trabajadora... acabar por la fuerza con la dominación capitalista» (pàg. 3)

El FOC del període analitzat havia mesurat les seves forces en lluites dures, havia estat en contacte amb les formulacions de l'esquerra socialista europea i coneixia la força del seu adversari. No estava, però, vacunat.

Bibliografia

- * aa.vv. *Reforme de l'entreprise ou contrôle ouvrier*, Les Cahiers du Centre d'Etudes Socialistes
- * Basso, L. *Il Partito Socialista Italiano*. Milano, Nuova Accademia, 1956
- * Basso, L. *Il principe senza scettro*, Feltrinelli Editore, 1958
- * Basso, L. «Un nouveau Parti socialiste», Revue Internationale du Socialisme, Année I, Numéro 2, avril 1964
- * Fundació Rafael Campalans, Recull de documentació sobre el FOC, Barcelona, 1994.
- * Mandel, E. «Una strategia socialista per l'Europa», Problemi del Socialismo, juliol-agost, 1965
- * Maragall, P. «Un instant de reconstrucció de la història del FOC», Debat, núms. 4 i 5, Centre d'Estudis Socialistes, 1978
- * Molas, I. «Història del socialisme a Catalunya. Cronologia 1939-1977», Debat, núm. 8, 1982

Notes

- 1 El període explorat es limita al que Pasqual Maragall ha anomenat «període de rellançament» (1964-1967).
- 2 El llibre col·lectiu *La estrategia sindical*, publicat per Nova Terra l'any 1968, conté aportacions de Trentin, Lettieri i Foa, en la línia sindical. L'experiència d'assessorament sindical desplegada des de Cealsà i en què vam participar diversos militants del FOC va ser un laboratori viu.

José Luis Martín

La radicalización de los años 60

La etapa de la inconclusa Tercera Conferencia del Front Obrer de Catalunya (FOC), entre mayo y diciembre de 1968, ha sido señalada como la del «inicio del predominio izquierdista». Un predominio que marcará, por su acción y por la reacción que suscitó dentro del FOC, el fin de la organización tras un año, el de 1969, de agonía. El cliché más difundido en la década de los setenta -que todavía se mantiene como el tópico predominante- establecía una vinculación causal entre la realización de la izquierda catalana y los acontecimientos de mayo de 1968 en Francia. Aunque desde luego mayo de 1968 actuó como estímulo y como suministrador del discurso ideológico y político, no pudo ser la causa directa de un proceso que se había iniciado en Cataluña con bastante anterioridad. La imagen del mayo francés como origen fundamental del auge del izquierdismo, con que se cerraron los setenta en Cataluña, se vio explícitamente defendida por pequeñas y efímeras organizaciones universitarias, como la Unión de Estudiantes Revolucionarios (UER); también por Bandera Roja, que buscó de esa manera popularizar, y legitimar, su nacimiento como organización pontificadora de una supuesta nueva etapa de la izquierda. Sólo hace falta recurrir a la cronología para comprobar lo inexacto del cliché; y para darnos también cuenta de que el proceso de radicalización fue más amplio, y más devastador, de lo que sugeriría un mero efecto de emulación de hechos anteriores; a éstos, en todo caso, fueron sensibles sobre todo los estudiantes universitarios y algunos intelectuales.

Veamos la cronología. En 1966 el acto fundacional del Sindicat Democràtic d'Estudiants de Barcelona, en marzo, la manifestación de curas ante la Jefatura Superior de Policía, en mayo y las elecciones sindicales de septiembre, habían ido marcando una movilización social contra la dictadura cuando menos notable. En ella las fuerzas políticas de izquierda fueron los protagonistas exclusivos; con una característica que establecía diferencias respecto de momentos anteriores: en esta ocasión esa movilización no se limitaba a una expresión puntual de disgusto, sino que aparecía con voluntad y posibilidades de continuidad, a través de organizaciones de masas ilegales, pero no clandestinas. Ese

protagonismo y esa perspectiva de continuidad resultó difícil de digerir y la tendencia mayoritaria fue considerar los siguientes pasos a dar en términos de «salto hacia adelante». El resultado fue desastroso.

La salida a la superficie por parte de las organizaciones clandestinas debilitó su cobertura formal ante la represión policial; sin embargo lo más grave fue que el salto hacia adelante alejó a esas organizaciones de sus apoyos sociales, favoreció el reflujo de la movilización, y facilitó efectivamente su persecución; a partir de ese momento, en un contexto determinado por el progresivo aislamiento de los militantes clandestinos y el decaimiento de las acciones de masas, la izquierda compensó la falta de perspectivas reales de proyección exterior dirigiendo todas sus energías hacia un combate en su propio interior, devorándose a sí misma.

El Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC) fue el primero en experimentar traumáticamente ese proceso. A mediados de la década de los sesenta se hallaba en plena expansión, como no la había conocido desde el fin de la guerra civil. Había alcanzado una posición preeminente en la Universidad, en donde el número de sus afiliados se aproximaba a los ciento cincuenta; su capitalización del movimiento de Comisiones Obreras le daba por fin una herramienta útil para perseguir su hegemonía en el seno del movimiento obrero; y sobre ambas bases se aprestaba, tras el éxito de la «capuchinada», a asumir una posición clave en la articulación de un nuevo frente político contra la dictadura. Los comentarios de la dirección del PSUC, mostrando su entusiasmo por haber sido regularmente admitidos por fin en las reuniones de los grupos de oposición, subrayaron que esa nueva posición política adquirida era para ella el hecho fundamental. Sin embargo esa opinión no fue compartida por el Comité de Estudiantes del PSUC, alentado por su enlace con el comité de Barcelona; para éstos la movilización apuntada en 1966 debía entenderse como el inicio de una acción de masas generalizada contra el régimen, en la que el factor fundamental habría de ser la alianza entre el movimiento obrero y el movimiento estudiantil y la plena afirmación de la hegemonía comunista, por encima de cualquier política de alianzas. Esa proyección subjetiva, y sectaria, de las movilizaciones del 66 se explica en parte por la trascendencia social de éstas y la euforia ante el propio papel jugado; tiene, empero, también algunas claves de explicación,

particulares pero no por ello menos efectivas: por ejemplo la misma imagen de futuro proyectada por la dirección del Partido Comunista (PC) en el seminario de cuadros universitarios del verano de 1966-67, en el que la instauración de la «democracia política y social» -escolástico y muy estaliniano camino intermedio entre la democracia y el socialismo- se presentó en términos del «golpe de Praga».

El «Acto contra la represión» realizado en octubre de 1966 en la Facultad de Derecho, organizado por el SDEUB, en el que el momento culminante fue la lectura de un comunicado de apoyo por parte de Comisiones Obreras (es decir por parte de la Coordinadora Local de Comisiones Obreras) fue la primera manifestación exterior del «salto hacia adelante» preconizado por Miguel y el Comité de Estudiantes del PSUC. A partir de ese momento desencadenó una doble polémica: entre el PSUC por un lado y el FOC y UP-FSP por otro en el seno del SDEUB, y entre el Comité de Estudiantes del PSUC y la dirección del PC. La manifestación de Comisiones, en diciembre, y la campaña contra el referéndum en el mismo mes, jalonaron con conclusiones contradictorias la radicalización del sector universitario del PSUC. Las posiciones de Miguel y el Comité de Estudiantes recibieron un buen revés con la derrota de la propuesta de un manifiesto del SDEUB sobre la unidad del movimiento obrero y el universitario (1967) y sobre todo con el fracaso de la manifestación convocada en febrero de 1967. Ese fracaso marcó el inicio del declive de las movilizaciones masivas y agudizó la pugna en el seno del PSUC; a finales de aquel invierno la dirección del PSUC se aplicó en un intento de recuperar el control de la situación, con intervenciones directas de Gregorio López Raimundo, desplazando a Miguel del enlace en la organización universitaria y bloqueando en la Coordinadora Local de CCOO las sugerencias de acción conjunta que le siguen viniendo de la Junta de Delegados del SDEUB, en la que el PSUC pudo mantener su mayoría.

El desenlace fue la escisión de finales de abril, impulsada por Miguel y el antiguo responsable del Comité de Estudiantes del PSUC, Salvador Jové, que tomó como pretexto un editorial de Carrillo en *Mundo Obrero* («ultras y evolucionistas»). La escisión tuvo un proceso típicamente fraccional (mantenimiento previo de relaciones irregulares entre Miguel y los miembros de la dirección universitaria) y aspiró a arrastrar a la gran mayoría de la organización del PSUC en el interior;

por ello adoptó como emblema la publicación del número ciclostilado del boletín del Comité de Barcelona cuya cabecera era -paradojas del momento- la palabra «Unidad». El grupo «Unidad» estuvo a punto de conseguirlo. Arrastró a la gran mayoría del sector universitario, presionó sobre el sector intelectual, en crisis desde hacia tiempo, consiguió una adhesión significativa del Sector III, es decir la organización de Sants-Magòria-Hospitalet-Zona Franca (en ello influyó el hecho de que su responsable era un estudiante de económicas expedientado), así como la de cuadros obreros dispersos en Pueblo Nuevo. Pero fracasó finalmente. El futuro del «grupo Unidad» fue el de una fracción cerrada, con elevadas dosis de sectarismo, cuyo objetivo pasó a ser: primero combatir infructuosamente por conseguir el liderazgo en CCOO -para lo que pensaba explotar la rivalidad entre el FOC y el PSUC- y tras ello intentar organizar un movimiento clandestino paralelo con pretensiones protoinsurreccionales.

La escisión del PSUC causó una conmoción entre las organizaciones de izquierda. Porque en sí misma debilitaba al gran rival; y porque de ella surgía un grupo que se situaba en la extrema izquierda con lo que se modificaba el reparto de espacios. El FOC y el FSF-UP estaban obligados a moverse asimismo en aquella dirección, evitando identificarse con el PC (i), so pena de quedar situados como «organizaciones centristas» y pinzados por las dos propuestas extremas del momento (reforzar los lazos de relación política ante una «salida evolutiva» del régimen o potenciar los movimientos de masas y su radicalización hacia una «salida revolucionaria» de la dictadura). El debilitamiento del PSUC, además, se hizo patente en la evolución de CCOO. En julio de 1967 el ramo del Metal, dirigido por unos cuadros del FOC inició el proceso de crítica a la línea impuesta hasta entonces por el PSUC, que culminó en su control de la Coordinadora Local a comienzos de 1968. El PSUC respondió con dos maniobras que en ese momento resultaron fallidas: una la creación de la CCOO Juveniles (julio), que de inmediato se convirtieron en plataforma de las tendencias más ultraizquierdistas, la otra la construcción de la Comisión Obrera Nacional de Catalunya (noviembre), cuya autoridad fue siempre discutida y negada finalmente por la coordinadora local (agosto, 1968).

En el mismo verano en que el grupo «Unidad» discutía sobre sus señas ideológicas de identidad, recuperando posiciones «prochinas» (el papel central de la

lucha armada, el rechazo a la coexistencia pacífica y la política de pactos) e iniciando su redescubrimiento de Stalin (sobre la lucha de clases en el seno del partido y en el seno del socialismo), la dirección de UP encontraba el inicio de su camino de Damasco en un seminario organizado en París por las JCR; el liderazgo, con matices de divo, de Alain Krivine y las formulaciones teóricas de D. Bensaïd les sugirieron que había otros caminos hacia la extrema izquierda, diferentes a los del neoestalinista PC (i). La fascinación creciente que empezó a ejercer el trotskismo se vió forzada también inicialmente por la acción propagandística del minúsculo grupo posadista (POR), más tarde desacreditado por las extravagancias de su gurú (por ejemplo: aquella tesis sobre la realidad de los OVNIS y su papel de emisarios del socialismo en la Tierra).

Entre octubre y noviembre de 1967 el sector de UP, apoyado por diversos elementos de Terrassa-Sabadell, Badalona y Mataró, desencadenó una ofensiva contra la dirección tradicional de FSF, la depuso y la sustituyó por un comité ejecutivo de cinco miembros, universitarios todos ellos a excepción de un recién licenciado en económicas. En una primera etapa el FSF centró sus esperanzas en la consumación de un acuerdo de fusión con el FOC. En ambas organizaciones se imponía el mito del Partido Revolucionario de la Clase Obrera (que cerraba el breve periodo de la Taula d'Acció Socialista) y el proceso de unificación entre ambas apareció como la primera piedra en su hipotética construcción. Quedó en un mero proyecto. Luego de un periodo de encuentros, discusiones programáticas e intentos de coordinación de acción conjunta en la Universidad (los Comités de Estudiantes Socialistas) y en las COJ, a finales de la primavera de 1968 la propuesta de unificación se diluyó. La escasa presencia del FSF más allá de la universidad le restaba atractivo como «partenaire» y por otra parte los elementos más radicales del FOC (los del Sector Juvenil y algunos miembros del Comité Ejecutivo a él vinculados) empezaron a rechazar abiertamente la fusión.

La radicalización del FSF y del FOC dió una vuelta más de tuerca; en el momento en que la movilización de masas entraba en crisis en la universidad (con la precipitación de los restos del SDEUB a su final) y en el movimiento obrero, a pesar de algunas acciones en SEAT. En el PC (i), por su parte se adoptaba de manera efectiva la decisión de realizar acciones armadas, por el momento con

el objetivo de allegar fondos; la acción armada, más tarde, en una aplicación literal de las tesis estalinistas sobre la lucha de clases en el seno del partido, se dirigió también hacia la depuración de las disidencias internas. Ahora sí mayo de 1968, con sus imágenes de revuelta callejera en uno de los centros del capitalismo, el desbordamiento de las organizaciones tradicionales y la emergencia de nuevos líderes y nuevas siglas, acabó de calentar las cabezas de la clandestinidad.

Hay una curiosa coincidencia: tras el fiasco de la unificación FSF-FOC ambas organizaciones, cada una por su cuenta se enzarzaron en una discusión interna de «Programa» -con mayúsculas-; en el FOC fue la correspondiente a la inacabada Tercera Conferencia; en el FSF fue la del debate del «mamotreto», un documento de más de cien páginas elaborado en un final de semana de insomnio por dos miembros de la dirección. De todas maneras la ruptura de hecho de relaciones con el FOC dejó al FSF en un proceso de caída libre sin colchoneta, acelerado por el «síndrome PC (i)». Al comenzar el nuevo curso 1968-1969, los CES fueron sustituidos por un nuevo invento, no ya voluntarista sino absolutamente fantasioso, los CHE-CHO -supuestos Comités de Huelga Estudiantil-Comités de Huelga Obreros-. Su mayor hazaña, en convergencia con el PC (i) fue un acto de intimidación contra el decano de la Facultad de Filosofía y Letras (Maluquer), símbolo del reformismo en la Universidad por su nuevo plan de estudios (nunca, de todas maneras, se le llegó a pegar como se dijo y escribió luego) y sobre todo el infeliz asalto al Rectorado con defenestración incluida del busto de Franco, que dió el pretexto para la imposición del estado de excepción en enero de 1969. Después de ello, lo que quedó del FSF, rebautizado como Partido Comunista Revolucionario -aunque casi nadie se enteró-, sobrevivió en una catacumba aislada asistiendo a la defeción progresiva de sus militantes, hacia el trotskismo, el anarcosindicalismo, el socialismo, e incluso el PSUC.

La primera fase de la radicalización del FOC había tenido lugar también en torno al verano de 1967. La primera circular interna, fechada en noviembre de 1967 y firmada por el Comité Ejecutivo afirmaba que «en la última Conferencia (la segunda), el FOC tomó conciencia del importante paso cualitativo realizado: el FOC había dejado de ser un conjunto nuclear para convertirse en una organización revolucionaria con un objetivo fundamental: ser la base del partido revolu-

cionario, vanguardia de la clase obrera». El documento precisaba, empero, que el objetivo estaba aún lejos y tras marcar una serie de carencias (programa y línea política, organización revolucionaria «aceptando el centralismo democrático como base de funcionamiento») adjuntaba a la circular un texto «clásico», que era, significativamente un artículo de Mao Tse Tung titulado «Contra el Liberalismo». Las señas de identidad estaban cambiando y los André Gorz, Lelio Basso y los análisis sobre el neocapitalismo, iban a entrar en el pasado del Frente. La editorial de *Poder Obrero*, nº 3, «El por qué de la revolución socialista» marcaba algunas de las nuevas señas: inmediatez de la revolución socialista en España, «frente de todos los trabajadores como bloque histórico de la revolución», «dirección política de un partido revolucionario». En el nº 4 se añadió una nueva identificación formal: la hoz y el martillo.

Ese tránsito a un nuevo FOC, no ya embrión sino bebé del partido revolucionario, fue en extremo agitado y finalmente suicida. El debate intelectual que había caracterizado otras épocas del FOC, fue sustituido por una discusión ideológica, cada vez más sectaria; por otra parte, el importante incremento de afiliados entre 1967 y 1968 desbordó el control interno de la organización, en la que sus líderes «históricos» vieron como perdían peso en beneficio de una nueva generación de universitarios y de los militantes del «sector juvenil». El primer sobresalto lo produjo la aparición de una supuesta «Ala izquierda del FOC», en la primavera de 1968, mediante un boletín ciclostilado que exteriorizaba por primera vez las diferencias; fue resuelto mediante la expulsión de sus promotores. Una segunda desidencia, la del Comité Obrero Comarcal de Terrassa, Sabadell y Ripollet, expresada sólo en el interior de la organización se solventó también con dos expulsados. La alarma de la división interna había sonado.

La Tercera Conferencia, convocada para elaborar el Programa-Línea y recuperar la homogeneización del FOC en torno a sus nuevos objetivos, resultó fallida. Tras una primera discusión sobre el carácter restringido o ampliado de la conferencia, que escondía el interés del Comité Político por controlar el proceso de debate y reflejaba ya su desbordamiento, la Conferencia se arrastró a lo largo de cuando menos trece sesiones, yendo de más a menos en el nivel de participación (empezaron alrededor de treinta y acabaron siendo nueve). No concluyó nunca su labor. En el otoño-invierno de 1968 y 1969 el debate teórico sobre

el programa fue sustituido por las polémicas internas en el seno del Comité Ejecutivo, con disidencias diversas: la de «Juan Puig» iba por un lado y la de «Juanjo y Pedrín» (asunto de las monjas) por otro muy diverso. Esta última estuvo cargada de personalismo; sin embargo reflejaba también la crisis del movimiento de CCOO, en donde su retroceso fue interpretado por algunos elementos en términos de rechazo a la acción de los partidos políticos. Y sobre todo por la polémica suscitada por el Sector Juvenil y el Sector Obrero, dominado por nuevos militantes que habían desplazado a los cuadros tradicionales de La Maquinista.

La «táctica-plan» presentada por ambos sectores para ser aplicada en enero-febrero de 1969 manifestó el nuevo proyecto de giro a la extrema izquierda. Sus planteamientos generales eran: «Poner en marcha un proceso de agitación y acciones parciales en las empresas, procurando extender la lucha a las barriadas, a las escuelas, etc., que, ligadas a las formas más apropiadas de la lucha en la calle, a) siente las bases de un desarrollo de las CCOO embrionarias existentes, b) propicie situaciones de enfrentamiento que, merced a la intervención de los elementos organizativos y conscientes, pueden desembocar en nuevas comisiones,...» Los medios propuestos son elocuentes: «concentraciones ante empresas en conflicto, coincidiendo con acciones en su interior; comandos numerosos para la realización de acciones espectaculares, explicadas mediante hojas sobre el propio terreno; manifestaciones relámpago a partir de las zonas (dos cientos o trescientas personas) que operen como vehículo de reparto, revistiendo el carácter más violento posible y la máxima duración, etc. «ES A TRAVÉS DE LA GUERRA DE GUERRILLAS COMO SE IRÁN FORJANDO LOS CUADROS OBREROS -Y NO SOLAMENTE LOS CUADROS DE COJ- CAPACITADOS PARA DIRIGIR LAS ACCIONES EN LA CALLE DE VERDADEROS EJÉRCITOS PROLETARIOS REGULARES» (en mayúsculas en el original).

El estado de excepción de enero cortó de raíz la aplicación de esa «táctica-plan». Ese hecho y la defeción de «Juanjo y Pedrín» del Comité Ejecutivo, dieron paso a la reacción de la mayoría del Comité («Jerónimo», «Mauri», «Ramón», «Sanglas» y «Simón») y del grupo de cuadros obreros «históricos», que controlaban la Zona Norte de la organización de Barcelona. Una intensa publicación de circulares internas en abril-mayo de 1969 situó al FOC en una polémi-

ca intestina a tumba abierta, en el curso de la cual las primeras generaciones y los elementos menos izquierdistas esgrimieron el argumento de la proletización frente al sector universitario, y la facción trotsquizante que, tras la disolución de los sectores, se atrincheró en la Zona Sur.

El desenlace final fue la Cuarta Conferencia, en el mes de mayo. Esta fue un acontecimiento catártico. Fue un proceso continuo de expulsiones y abandonos que afectó a los promotores de la línea de extrema izquierda, basado en la actividad fraccional de éstos, que no desmintieron aunque acusaron a sus oponentes de haberse comportado de igual modo. A comienzos de la conferencia un delegado del Vallés sintetizó bien, en mi opinión, cuál había sido el problema del FOC: «hay un peligro, el de querer cubrir el espacio político de todo el mundo. Queramos o no, estamos a la izquierda del PC y a la derecha del PC (i), pero sobre todo imponiendo un horizonte político estéril -situarse como LA única izquierda revolucionaria, a la izquierda de todos- para el que las generalidades trotskistas parecieron proporcionar material específico propio.

El final fue suicida. La Cuarta Conferencia cerró una desidencia, la más importante de todas las que se habían producido a lo largo de 1968. Sin embargo no sentó bases reales para recuperar el equilibrio de la organización. En el mes de octubre el Comité Central elegido en la conferencia pasaba balance de lo ocurrido desde ésta afirmando que «las discusiones se eternizan y se desarrollan de modo bastante anárquico»; para ello se proponía un plan para los siguientes seis meses. Sin éxito. Se reclamó una nueva reunión (circular nº 41), que sería de «delegados o de militantes» (circular nº 47, noviembre). Mientras en CCOO se agravaba la crisis con la aparición de las «plataformas», y se creaba la Comissió Coordinadora de Forces Polítiques, sin la presencia del FOC, los restos de éste agonizaron en su ensimismamiento. Lo que quedó se disolvió en enero de 1970, y sus militantes se dispersaban, con destinos muy dispares.

ASISTENCIA A LA III^a CONFERENCIA (1968)

	2 ^a SESION	4 ^a SESION	6 ^a SESION	10 ^a SESION	12 ^a SESION	13 ^a SESION
S. Obrero	6	4	1	1	2	-
S. Juvenil	1	5	2	1	2	3
S. Universal	4	4	2	2	2	1
S. Intelectual	-	1	-	-	-	-
Vallès	6	4	2	2	2	1
Vilanova	2	1	-	2	2	2
C. Político	6	7	3	3	3	2
Aparato	1	2	1	1	1	-
C. Especial	1	1	-	-	-	-
F. Exterior	-	1	-	-	-	-
TOTAL	27	30	11	12	14	9
Subtotal (-direcc.)	19	19	7	8	10	5

ASISTENCIA A LA IV^a CONFERENCIA (1969)

	1 ^a SESION	2 ^a SESION	3 ^a SESION	4 ^a SESION	5 ^a SESION	6 ^a SESION
S. Universal	2	1	1	-	-	-
Vallès	6	5	5	5	5	(5)
Penedès	3	2	-	-	-	-
Mataró	1	1	1	1	1	(1)
Zona Sur	2	3	-	-	-	-
Zona Norte	6	6	6	4	3	(3)
Zona Centro	3	3	-	-	-	-
S. Intelectual	1	-	-	-	-	(-)
C. Pol. - C. E.	5	3	3	3	3	(3)
Aparato	3	2	2	2	2	(2)
FLP/ESBA	-	2	2	3	3	(3)
TOTAL	32	28	23	20	18	(18)
Subtotal (-direcc.)	24	23	18	15	13	(13)

Julio García Alcalá

**Las relaciones entre las
organizaciones frentistas
(Comunicació)**

Esta comunicación intenta ser un breve bosquejo de la evolución de las relaciones entre las organizaciones frentistas desde finales de los años cincuenta hasta 1969. Como es sabido, uno de los aspectos¹ de los *felipes* que tienen permanencia hoy fue su búsqueda de un modelo federal que permitiera la autonomía de las distintas zonas con una coordinación entre organizaciones que coincidían en numerosos planteamientos tácticos y estratégicos a lo largo de estos años y que incluso fueron evolucionando ideológicamente en torno a posiciones similares.

Desde los comienzos estas relaciones se basaron muchas veces en vinculaciones personales entre miembros de distintas zonas geográficas. Estos contactos comenzaron a establecerse en los primeros años, cuando fueron conexionándose los distintos círculos de «grupos de amigos». Tras la Huelga Nacional Pacífica la Central de Permanentes -a pesar de sus llamamientos a fortalecer la organización- no consiguió establecer una estructura más centralista. Esta época coincidió con los debates sobre posibles acciones guerrilleras y con la aparición del Front Obrer de Catalunya (que se sumaba así a la Associació Democràtica Popular) y del Euskadiko Socialisten Batasuna. Las relaciones entre las organizaciones se intentaron definir en el Congreso de Pau de diciembre de 1962, donde el Frente se estructuró de forma confederal, con organismos comunes como el Secretariado General Permanente. Desde 1964 y, principalmente tras la crisis de la Federación Exterior en el año siguiente, asistimos a una mayor influencia de FOC en el resto de las Organizaciones Frente, como se plasmaría en la Declaración del Comité Político de 1966. Más tarde, en la radicalización final, aparecieron los debates en torno a la creación de un partido revolucionario y -en algunas zonas- sobre las posibilidades de comenzar a construir una organización centralizada. El hecho de que se insista en crear y perfeccionar mecanismos de coordinación incluso en 1969 será una muestra de que no se había conseguido establecer la fórmula adecuada.

Las relaciones hasta la huelga general pacífica

Las relaciones entre el grupo barcelonés y el grupo madrileño se llevaron a cabo

a través de contactos personales, principalmente en ambientes universitarios o del cristianismo comprometido.² Hasta la Huelga Nacional Pacífica el sistema de coordinación se realizó mediante visitas personales de Fernando Romero, Julio Cerón, José Ignacio Urenda o de Enrique Boada. En ocasiones los lazos también se establecían mediante cambios de universidades -por ejemplo los casos de Angel Abad y de Manuel Vázquez Montalbán- o por encuentros veraniegos que organizaba en París el sector exterior. Las relaciones con el País Vasco (José Ramón Recalde) o Santander (Ignacio Fernández de Castro) también se realizaban mediante encuentros personales.

Precisar el organigrama y la forma de vinculación entre las distintas zonas del Estado no fue un tema fundamental en este período de formación. La propia estructura de la época -con una «organización más de grupos y personalidades que una organización capaz de actuar eficazmente»³ y con un fuerte sentido de liderazgo- incrementaba más la importancia de estas relaciones personales. Había evidentes posiciones comunes en numerosos temas⁴ y la situación de partida era también similar con núcleos reducidos y con una infraestructura escasísima.⁵

Las posibles cuestiones de fricción no se habían presentado. Cada zona tenía de hecho una gran autonomía y el tema del nacionalismo no se planteaba todavía.⁶ Por ejemplo en Cataluña la mayoría de los miembros eran castellanohablantes, las cuestiones nacionalistas eran ajena a su formación o poco importantes, incluso en el caso de miembros con vinculaciones familiares nacionalistas, como el caso de Ana Ramón:

«mi padre había sido fundador del FNC (...) pero nosotros repudiábamos el nacionalismo. Yo era catalanista por formación, mi cultura era catalana, pero este tema no era una prioridad para nosotros.»⁷

De hecho los miembros que sólo participaron en estos primeros años tienen un concepto básicamente estatal del frentismo -algo que años más tarde no pasará-:

«El FLP era un partido nacional, no nacionalista y Julio Cerón era el jefe de este partido, por lo que era normal que viniera aquí.»⁸

Cuando se decidió la participación de estos grupos frentistas en la Huelga Nacional Pacífica no se produjo un acusado debate en las organizaciones catalanas (contrariamente a lo ocurrido en París, donde el grupo exterior planteó se-

rias dudas sobre la conveniencia)⁹. Con pocas excepciones los grupos catalanes apoyaron el claro mensaje elaborado por Julio Cerón, colaboraron en el lanzamiento de octavillas y participaron en los organismos unitarios

«Yo creo que vino Cerón a Barcelona para hablarnos de la huelga. Sólo hubo una cierta oposición de los católicos más ortodoxos (como Manuel Garriga) no quisieron participar (...) No recuerdo que hubiera una votación, fue más bien una consigna de Cerón. Estábamos bastante bien organizados, teníamos bastante material en casa. A mí se me asignó una zona, que era la parte de los autobuses e ir lanzando por allí, también por el metro, la parte baja de la ciudad y el puerto. Estuve colaborando estrechamente con Isidre Molas que fue el que me pasó las octavillas.»¹⁰

Las relaciones de 1960 al Congreso de 1962

Como es sabido el fracaso de la convocatoria incluyó la detención de varios *miembros* -entre ellos el propio Julio Cerón- y una fuerte autocrítica interna. Tras el periodo transitorio, meses más tarde un nuevo grupo dirigente se hizo cargo del grupo madrileño. Estos jóvenes estudiantes que formaron la denominada Central de Permanentes, eran de hecho unos liberados con escasos fondos que vivían en un piso de la carretera de Aragón. Propugnaron un fortalecimiento organizativo basado en estructuras celulares y clandestinas y apoyaron el proceso de armamento ideológico marxista que se iba produciendo desde meses antes.

También durante esta época se produjo una mayor insistencia en la *línea guerrillera*. Planteada antes de 1959 fue tras su fracaso cuando en algunos círculos se planteó seriamente la posibilidad de establecer una serie de focos guerrilleros que terminaran -como en el ejemplo cubano- derrocando a la Dictadura. Esta línea fue defendida principalmente por la propia dirección y por el grupo parisino -que llegó a hacer preparativos bélicos de diverso tipo- pero sus repercusiones se extendieron por todas las células.¹¹

El proceso de radicalización ideológica generó, como es sabido, la ruptura del grupo de la ADP -más moderado y continuista- y la formación del FOC en 1961. Según algunos miembros de la aparición de la nueva organización era, no solo producto de una diferencia ideológica, sino también resultado de una distinta

visión táctica, debido a la influencia guerrillera madrileña:

«se produce una escisión porque hay un sector de ADP que quiere pasar a una acción directa -o al menos eso nos pareció al resto- y se forma el FOC como una sección en la que ni Pasqual Maragall, Joan Gomis ni yo participamos.

En Madrid supongo que estas posiciones estaban representadas por N. Sartorius, A. Abad, Montalbo y algunos más.»¹²

En la práctica la mayor parte de los integrantes de la nueva organización eran también reacios a esta táctica, a pesar de la postura de la Central de Permanentes y de su enlace, Angel Abad. Documentación que llegaba de Yugoslavia propugnando la lucha guerrillera no llegó en ocasiones a repartirse en Cataluña.¹³

«Yo había tratado de hacer un foco de Guerrilleros. A algunos les pareció la idea muy bien, pero cuando les hablabas de que tenían que coger un mosquetón o una metralleta ya no querían saber nada y se asustaban.»¹⁴

En el País Vasco la postura fue similar en el entorno de José Ramón Recalde, el Buda de ESBA, rama vasca que se había fundado en un campamento en Picos de Europa, también en 1961. Como es sabido ante estas diferencias de criterio de gran parte de la base de militantes favorecieron que a principios de 1962 se fuese abandonando oficialmente esta línea guerrillera y de hecho en el primer trimestre de ese año varios militantes parisinos que se habían dejado arrastrar por lo que se denominó *la fiebre de las metralletas* fueron expulsados del FLP.¹⁵ Se mantenía también otra divergencia táctica sobre la actividad en el campo obrero. En Cataluña -donde se iba consolidando una presencia en fábricas aprovechando los contactos con la Juventud Obrera Católica y con las escuelas de aprendices- FOC fue incorporando unos planteamientos sindicales que chocaban con la postura de Madrid, que propugnaba una actividad mucho más política que sindical en las fábricas.¹⁶

Tras estas diferencias se aprecia el mantenimiento de la autonomía el País Vasco y Cataluña. Las visitas de los permanentes al País Vasco o a Cataluña no habían creado una autoridad unificada, algo que anteriormente tal vez desearan los liberados madrileños, identificados con un modelo organizativo basado en el centralismo democrático.¹⁷

Como sabemos, cuando se produjeron las huelgas de la primavera de 1962 todas las federaciones se volcaron en apoyarlas comenzando por el bufete la-

boral que el Frente había montado en El Entrego.¹⁸ Las huelgas provocaron una gran caída en distintas regiones y en Cataluña las detenciones produjeron prácticamente la desarticulación del FOC.¹⁹

El Congreso de 1962

A finales de 1962 muchos militantes veían necesaria la convocatoria de un Congreso frentista. Las caídas de la primavera habían motivado una importante desconexión y pérdida de cuadros dirigentes. Además de la existencia de ADP, FOC y ESBA hacía precisa, en palabras de la propia convocatoria oficial, «definir y precisar las relaciones, la coordinación entre el F.»²⁰ y el resto de las federaciones.

Los cuadros que se encontraban en Francia²¹ contactaron con los responsables del interior que pudieron localizar y juntos decidieron formar una Comisión para convocar el Congreso.

La principal documentación escrita que he podido encontrar sobre el desarrollo de los debates se debe a la delegación FOC, formada por «Eva», enviada por la nueva dirección provisional, y «Jordi», anterior Secretario General de esta federación.²² Estos elaboraron un amplio dossier sobre el Congreso, en el que se reflejaba la confusión inicial, reflejo de la situación en que se encontraba la organización («nadie sabía quien mandaba y mucho más importante, quien organizaba o debía organizar, quien debía decidir una serie de asuntos importantísimos que no admitían espera»).²³

Una parte de las sesiones se dedicaron a estructurar las relaciones entre las distintas federaciones. Los debates fundamentales estuvieron dedicados a la Federación Exterior y al federalismo, cuestión que estuvo a punto de romper el Congreso y que nunca antes había sido planteada con tanta intensidad. En la sexta sesión del Congreso, el ponente de los debates sobre «Organización» -que era el Secretario General saliente del FOC- desaconsejó la creación de la Federación Exterior y negó la cualidad de militantes a todos los que, pudiendo estar en el interior, vivían en cualquier país extranjero. Sólo tras fuertes debates y la presión del delegado del exterior, se aceptó crear esta nueva Federación

«con estructura igual a las demás, pero sin participación en el SGP y disminuyendo los porcentajes de representatividad y participación en las

decisiones, de tal manera que nunca puedan tener más de un tanto por ciento determinado.»²⁴

En el artículo 22 de los Estatutos se consagró la creación de la Federación, mientras que en el artículo 40 se imponían ciertas reservas (no podía formar parte del Secretariado General Permanente aunque sí del Consejo Confederal) ²⁵. Los recelos y suspicacias sobre el exterior no terminaron con el Congreso.

Otro importante debate se produjo en torno al federalismo. Según «Jordi», en el congreso el delegado de la federación centro se opuso a que la estructura federal se extendiera a todo el territorio español. Finalmente sus argumentos fueron rebatidos por el resto de los delegados y el Frente se definió como una organización confederal, compuesta «no sólo las zonas del país hasta ahora consideradas como nacionalidades sino todas las grandes regiones naturales de la Península» (segunda resolución).

En las primeras Resoluciones del Congreso se incluyeron ESBA y FOC como Federaciones del Frente. Los delegados de estas federaciones rechazaron esta definición, argumentando que era imposible comprometerse a aceptar esta cláusula sin consultar antes con sus bases. En el debate el delegado catalán también señaló que los Estatutos que salieran del Congreso deberían ser antes adaptados para poder tener efecto en Cataluña. La sesión llegó a paralizarse en medio de una confusión en la que se calificaba a los delegados catalanes de simples «observadores» en estas reuniones. El acuerdo llegó cuando

«el FOC se avino a someterse a los acuerdos tomados por aquel Congreso, pero participando en la aplicación de los mismos por el SGP, en el cual sería parte integrante y reconociendo la particularidad catalana en lo referente a la puesta en práctica de dichos acuerdos.»²⁶

Hasta el momento no sabemos de qué forma se realizó esta adaptación en Cataluña y Euskadi, si bien la delegación FOC informó que ésta se efectuó. Además en los Estatutos tanto ESBA como FOC adquirieron una categoría distinta al resto de las organizaciones federadas al FLP²⁷ al definirse como

«organizaciones autónomas, federadas con el Frente de Liberación Popular, con una misma actitud ideológica y una misma línea táctica».

En el Congreso se establecieron una serie de organismos de coordinación entre las federaciones, como Congreso de militantes (máxima autoridad del Frente), el Consejo Confederal (órgano delegado del Congreso y máxima autoridad mien-

tras éste no estuviese reunido) y el Secretario General Permanente (órgano ejecutivo compuesto por los Secretarios Generales de cada Federación).²⁸

De 1963 a la crisis de la Federación Exterior

Las decisiones del Congreso no resolvieron los problemas organizativos anteriores por lo que continuaron los problemas de desconexión. De hecho ya en 1963 un documento del FLP proponía fortalecer la dirección creando un Comité de Coordinación y Acción.²⁹ En el verano la Federación Exterior convocó una Conferencia de Comités Ejecutivos de Federaciones a la que sólo acudieron representantes de Centro y Exterior (desconocemos aún por qué no acudió ESBA. Cataluña sólo envió a un «observador» con instrucciones muy precisas). En la Conferencia se decidió crear un Comité de Coordinación común entre FLP, FE y ESBA.³⁰

Para el resto las organizaciones frentistas, aunque durante un tiempo Cataluña pareció volcarse sobre sí misma y abandonar un tanto los contactos federales,³¹ resultaba claro que allí se estaba efectuando una reorganización más rápida y completa que el resto de las Federaciones. Mientras FOC se consolidaba como grupo unitario catalán e iba incrementando la militancia, la organización centro balbuceaba en un lento crecimiento universitario y el País Vasco se resentía de las consecuencias de la caída de Recalde.

Hacia 1964 aparecieron una serie de divergencias tácticas entre las federaciones en torno a las posibilidades de la vía armada y a la actuación sindical. Tras 1962 Madrid coqueteó teóricamente durante algún tiempo con la utilización de «acciones directas y espectaculares» que fue rechazada por Cataluña y el País Vasco. ESBA señaló que creer que existían en España posibilidades revolucionarias era «una afirmación gratuita y alejada de la realidad»³² mientras que FOC argumentó

«el efecto paralizante que produce la perspectiva de la insurrección armada en un plazo relativamente corto y ligada como mínimo a la caída del franquismo, así como la puesta en marcha de un proceso de lucha revolucionaria (...) En realidad la vemos muy difícilmente viable y por lo tanto la prospección no prospera (...) El terrorismo sobre personas, los choques armados intencionadamente convocados, las llamadas a la lucha abierta, los intentos guerrilleros, todo ello, insistimos, es favorecer inconscientemente los intereses de la alta burguesía española...»³³

Estos planteamientos fueron calando en la FC pero la joven FE continuaba calificando que la próxima revolución sería «un enfrentamiento cada vez más violento entre las masas obreras y las fuerzas represivas del régimen». ³⁴

En cuanto a la táctica sindical, mientras el FLP propugnaba la creación de los Comités de Lucha Obrera y Campesina, con un objetivo claramente revolucionario,³⁵ ESBA y FOC defendían la creación de una organización más sindical.³⁶ Estas disparidades entre las Federaciones explotaron con la crisis de la Federación Exterior. La crisis comenzó en mayo de 1964 cuando en el interior se tuvieron noticias de conversaciones entre el POUM y el Comité Ejecutivo de la FE (CEFE). Meses más tarde el Boletín Interior de esta Federación afirmó que el FLP no podía ser el partido marxista leninista que pudiera «organizar verdaderamente la vanguardia del proletariado y conducirle a la conquista del poder». Después de varias conversaciones y de la publicación de un número de *Frente Obrero* en cuyo comité de redacción aparecía la inscripción FLP-JSR (Juventudes Socialistas Revolucionarias), los militantes más destacados de la FE fueron expulsados.³⁷ Estas sanciones recibieron el rechazo total de la FE y la mayoría de los militantes siguieron a los expulsados en la creación del nuevo grupo, que se aglutinó en torno a la revista *Acción Comunista*. Durante esta crisis el interior actuó unido, y fueron militantes madrileños y catalanes los que llevaron el peso de las negociaciones y la decisión de expulsarles.³⁸ El exterior a partir de entonces quedará reducido prácticamente a los nuevos militantes exiliados o a aquellos que se encuentran estudiando en el marco de las becas ASTEF.

Las relaciones desde 1965 hasta la ruptura

Tras la crisis de la FE cada vez se fue haciendo más manifiesta la influencia del FOC en el resto de la confederación. Cataluña había sido la que más claramente había tomado postura a favor de una línea ideológica cercana a las posiciones del Partido Socialista Unificado francés y del Partido Socialista Italiano de Unidad Proletaria, con influencias de Lelio Basso, Serge Mallet o André Gorz. Estas posturas terminaron de calar completamente en el resto de las Federaciones y en julio de 1966 el «Comité Político de las Organizaciones Frente» realizaba una Declaración que afirmaba este posicionamiento en torno a las tesis de la

«Nueva Izquierda».³⁹ También aparecía la denominación de «Organizaciones Frente» (OF) para designar al conjunto de las federaciones frentistas. Este cambio no proporcionó la solución final a los problemas de coordinación, aunque las reuniones del CC se hicieron más fluidas.

En el plano sindical la sólida posición de FOC en Comisiones Obreras no dejaba de causar admiración tanto en el FLP madrileño (con una composición universitaria) como en ESBA (Vizcaya estaba consolidando una base en las fábricas del cinturón bilbaíno).

La influencia catalana se manifestaba en las reuniones de coordinación promovidas desde el FLP:

«Madrid impulsó mucho la coordinación... por la cuenta que nos tenía, porque la debilidad de Madrid, con el modelo universitario, la tenía que complementar con esos contactos con org. frente más desarrolladas y modélicas, con mayor tejido en el sector obrero».⁴⁰

Para Barcelona, principalmente a raíz de las tensiones finales, estos contactos no tenían la misma importancia

«Los dos últimos años del Comité Federal son dos años que probablemente no tienen ninguna incidencia o mínima incidencia en la vida del FOC. Además aquello fue el desmarque absoluto de la organización de amigos ya que muchos habían salido al extranjero. Madrid era un cuchillo y hubo cada cabreo cuando yo iba a Madrid! Con Ruano, básicamente, que era el chavalín que hacía de Aparato, porque no se cumplían las mínimas normas de seguridad».⁴¹

Para la dirección vasca las relaciones con FOC eran más buscadas que las establecidas con Madrid, cuya organización estaba sumida en un proceso de radicalización universitaria:

«Las relaciones con Barcelona se mantienen con contactos a través de Recalde y Urenda. Yo también voy a veces a Barcelona. Sin embargo las relaciones con Madrid son fatales. La impresión que tenemos es que son una cuadrilla de universitarios locos. Un día venían diciendo que había que disolver el F. porque era el triunfo de la espontaneidad, «abajo la organización». Y a las pocas semanas venía otro diciendo que la revolución estaba a la vuelta de la esquina y que había que tener el partido muy preparado». ⁴²

En 1969, cuando se declaró el estado de excepción parte de las OF se encontraban dentro de un debate sobre la posibilidad de abandonar la estructura que se había llevado hasta el momento. ESBA (en su II Conferencia) y sobre todo el

FLP postularon la conveniencia de fortalecer los órganos centrales de las OF, superando la fase confederal.⁴³

Para fortalecer la coordinación FOC planteó crear un órgano teórico confederal (con un Comité Político común) y un Secretariado Confederal. La primera propuesta fracasó al parecer al negarse ESBA a sustituir la regla de unanimidad por la de mayoría para tomar decisiones. El Secretariado Confederal fructificó porque, al parecer, el liberado del FLP para esta función (Nacho Quintana) fue enviado a Asturias.⁴⁴

En enero de 1969 las OF elaboraron un primer documento para establecer nuevamente las posiciones ideológicas comunes ya que era evidente que la Declaración de 1966 no se correspondía con los nuevos tiempos. En el borrador la OF se declaraban alejadas ya de cualquier «gradualismo intelectualista»,⁴⁵ rechazaban la «Revolución Democrática» y señalaban que el futuro Partido Revolucionario de Vanguardia haría triunfar la Revolución Socialista con una «dictadura de clase del proletariado y del resto de los trabajadores». El nuevo Estado coexistiría con «la garantía de las libertades políticas y la ausencia de arbitrariedades».

El momento no parecía ser el más indicado para estos debates y los recelos entre las federaciones continuaron, con suspicacias de «colonización» de una federación sobre las demás.⁴⁶ En el debate hacia el Partido Revolucionario el FLP y ESBA plantearon la necesidad de una mayor centralización. La crisis final se iba a producir sin encontrar una solución definitiva.

En la IV Conferencia de FOC, asistieron las delegaciones de ESBA -con José Ramón Recalde- y FLP -con militantes proclives al grupo trotskista-. Estas representaciones intentaron evitar las expulsiones de la «fracción» en la primera sesión

«Yo escribí un papel en una cafetería para leerlo en el Congreso. En él exponía nuestra posición. Al día siguiente, por la mañana, vimos a J. Ramón Recalde. Recalde estuvo de acuerdo con nosotros y comentó que creía que debería suspenderse el proceso de expulsión y replantearse la expulsión. Recalde se ofreció a leer el papel. Lo leyó y aquello cayó como una bomba. De momento nos dijeron que saliéramos de la sala y que más tarde nos dirían las conclusiones. Desde aquel momento ya no participamos más y ni siquiera nos dijeron en qué había concluido la Conferencia».⁴⁷

Como sabemos, tras la Conferencia se iba a producir la disolución de las OF, envueltas en un proceso de disgregación y enfrentamientos en diferentes tendencias.⁴⁸

Índice de siglas

- ADP. Associació Democràtica Popular
ESBA. Euskadiko Socialisten Batasuna
CC. Consejo Confederal
CE. Comité Ejecutivo. Así CEFE es Comité Ejecutivo de la FE
CP. Comité Político
FC. Federación Centro
FE. Federación Exterior
FLP. Frente de Liberación Popular
FOC. Front Obrer de Catalunya
OF. Organizaciones Frente
NEU. Nova Esquerra Universitària
SGP. Secretariado General Permanente

Índice de archivos

- ACI. Archivo de Carmen Iglesias
AJMA. Archivo de José Manuel Arija
IIHS, AAC. Instituto Internacional de Historia Social en Amsterdam. Archivo Acción Comunista
FRC, AFOC. Fundació Rafael Campalans. Archivo FOC

Notes

- 1 Entre ellos mismos podría citarse también su autodefinición como antidiogmatismo y libertad de crítica interna.
- 2 Según Antonio Ubierna los primeros encuentros se produjeron en los cursos de verano de La Magdalena entre Manuel Lizcano y Jaume Lorés. Más tarde sería presentado Fernando Romero, que sería finalmente quien llevaría las relaciones entre las dos zonas. Entrevista realizada el 11-IV-1991.
- 3 AJMA. Conferencia de FOC de septiembre de 1965.
- 4 Como por ejemplo la búsqueda de una «tercera vía», la influencia tercemandista vía Cuba y Argelia, el interés por formar un grupo político distinto lejos de los partidos políticos tradicionales, la insistencia en la libertad de crítica interna, la coincidencia generacional, las relaciones con el Servicio Universitario del Trabajo, la procedencia religiosa de muchos de ellos, etc.
- 5 En Madrid la aportación personal de Julio Cerón conseguía mantener un mínimo aparato.
- 6 No obstante ya aparece la posición federalista, «solución a la justa causa de los pueblos que como el catalán sufren la opresión de otros, base indispensable para el libre crecimiento de las características propias y para edificar la vida de España en una cooperación armónica y no sobre el odio y la incomprendición», *La Asociación Democrática Popular de Cataluña*, FRC, AFOC. Resulta curioso que en este documento la denominación de la organización figure también en castellano. Por otra parte, como veremos, la estructura federal será, años más tarde, un motivo de debate interno.
- 7 Entrevista con Ana Ramón el 14-VII-1994.
- 8 Entrevista con Juan Masana, miembro de la NEU, el 15-VII-1994.
- 9 Entrevistas con Antonio López Campillo el 16-IX-1991 y con Rodolfo Guerra el 28-III-1994.
- 10 Entrevista con Ana Ramón el 14-VII-1994.
- 11 Varios militantes viajaron a Yugoslavia, en parte con la esperanza de recibir entrenamiento militar.
- 12 Entrevista con José Ignacio Urenda el 2-I-1992.
- 13 Entrevista con Isidre Molas el 14-VII-1994 y con Jesús Salvador el 12-VII-1994.
- 14 Entrevista con Rodolfo Guerra el 28-III-1994. Ha persistido con el tiempo el rumor de que el exterior ofreció una furgoneta con armamento que llegó hasta la frontera, entrevista con Rodolfo Guerra y con Javier Sardà, el 29-III-1994.
- 15 Su líder era Antonio López Campillo. La célula parisina había comprado metralletas en el mercado negro y realizado prácticas de tiro en los alrededores de París. También confeccionaron explosivos. Cuando parte de la célula decidió no parar los preparativos fue expulsada. Entrevista con Valeriano Ortíz el 2-I-1992 y con Antonio López Campillo el 16-IX-1991.
- 16 El objetivo era «establecer las correas de transmisión entre la férrea organización política y la amplia organización de masas «Unidad Obrera», nº 7, 20-IX-1961.
- 17 De hecho ni siquiera en Madrid lograron una unidad de criterios de los militantes, por ejemplo muchos de ellos se opusieron a las posturas guerrilleras.
- 18 Allí trabajaban Nicolás Sartorius, Luis Campos y José Manuel Peláez.
- 19 Hubo detenidos en varias provincias españolas. Es posible que la policía tuviera anteriormente información sobre los grupos frentistas y la participación en las huelgas aceleró la caída. En todo caso las detenciones se incrementaron por otros factores, como los interrogatorios, la toma de material -por ejemplo en Cataluña se cita la pérdida de una agenda con información sobre el FOC- y la infiltración de

dos policías en el País Vasco haciéndose pasar por mineros asturianos. En Cataluña fue detenido también José Ignacio Urenda, de la ADP.

- 20 AJMA, nº 64, *Carta a todos los militantes, amigos y simpatizantes del FLP*, 20-III-1962.
- 21 Numerosos dirigentes del interior habían tenido que huir precipitadamente, por lo que en Francia se encontraron los Secretarios Generales salientes de FLP y FOC, el SG del exterior, los responsables de Guipúzcoa y la NEU, así como el único miembro de la Central de Permanentes que había logrado escapar de España.
- 22 Posiblemente se tratara de Manuel Castells.
- 23 IIHS, AAC, *Informe FOC sobre el Primer Congreso*.
- 24 IIHS, AAC, *Informe FOC sobre el Primer Congreso, realizado por la delegación FOC*. Las reticencias a crear esta Federación hay que buscarlas en el rechazo que los felipes tenían desde los primeros tiempos de los partidos de la oposición antifranquista que estaban dirigidos desde fuera de España.
- 25 AJMA, nº 66, *Resoluciones del I Congreso de la Confederación FLP-ESBA-FOC*.
- 26 IIHS, AAC. *Informe FOC sobre el Primer Congreso*.
- 27 En el artículo 24 de estos Estatutos se catalogaron siete federaciones del FLP: Galicia, Norte (Santander, Asturias y León), Aragón, Levante (la actual Comunidad Valenciana y Murcia), Sur (con Andalucía, Extremadura y Canarias), Centro (Madrid y ambas Castillas, salvo León) y Exterior. Aunque en varias de ellas ya había militantes frentistas su escaso número no hacía seguramente necesaria la estructura en federaciones, que tal vez no funcionaran más allá de la mera declaración.
- 28 El Congreso no volvió a reunirse durante la existencia frentista. Los otros organismos de coordinación tuvieron diversa suerte y no siempre estuvieron compuestos según la normativa establecida en esta reunión.
- 29 JMA, nº 42, *¿Qué debe hacer el FLP en su situación actual?*, abril 1963, págs. 12 y 13.
- 30 El Comité sólo estaría compuesto por los responsables de la FC, FE y ESBA. También se modificó la composición del Consejo Confederal y es posible que se decidiera la incorporación de un representante de la FE al SGP.
- 31 Según la FC esto era debido a la existencia de una fuerte corriente anarquista dentro de FOC, AJMA, *Informe sobre la Federación Exterior*, 1964. Incluso FOC señalaba en septiembre de 1964 que entre los aspectos negativos de los últimos años estaban «las dificultades en los contactos con las organizaciones confederadas del Centro y Exterior», AJMA, *Critica de la situación actual de la organización en Cataluña*.
- 32 IIHA, ACC, *Respondemos a las Resoluciones del titulado Consejo Confederal*, 1964.
- 33 AJMA, nº 51, *Critica a la situación actual de la organización en Cataluña*, Barcelona, septiembre 1964.
- 34 AJMA, la situación política en España y las tareas de la organización revolucionaria, Federación Exterior, 1964.
- 35 Su finalidad consistía en «dar el poder a los Consejos Obreros y Campesinos», *Frente Obrero*, nº 16, febrero, 1964.
- 36 ESBA sostuvo que era necesario formar una amplia base obrera sindical, con sus propios objetivos y formación, para no caer «en un partido de intelectuales, tipo PSU, con pequeñas adherencias obreras que únicamente servirían para darnos cierta satisfacción masturbatoria», AJMA; *Respondemos a las resoluciones del Consejo Confederal*. FOC impulsó la creación de los Comités de Fábrica, *Control Obrero de las Fábricas, Revolución Socialista*, nº 1, abril de 1964.

- 37 Según Pasqual MARAGALL, «*Un instant de reconstrucció de la història del FOC*, en *Debat*, nº 4, pág. 93, el «Consell Confederal expulsa el Comité de la Federació Exterior a instàncies d'Abad i Sartorius tots dos ja pràcticament al PC». Antonio Ubierna comenta en unas notas mecanoografiadas que los expulsados, Carlos Semprún, Ricardo López y él mismo, no se encontraban en el Comité de la Federación, si bien eran «las cabezas conocidas desde enero».
- 38 Son varios los antiguos militantes que recuerdan haber participado en estas conversaciones. Entrevisas con Jesús Salvador Salvador, Antonio Ubierna, Ignacio Quintana y Ricardo Gómez.
- 39 Se propugnaba «la conquista progresiva de poderes autónomos a todos los niveles (empresa, Ayuntamiento, Plan Económico, Administración,...) mediante los cuales conseguir objetivos intermedios que cobran su verdadera y total significación como pasos o etapas en el sentido de una alternativa global, el socialismo», *Declaración del Comité Político de las Organizaciones Frente*.
- 40 Entrevista con Ignacio Quintanilla el 11-III-1993. A estas reuniones acudían Jesús Salvador o J. Ignacio Urenda por FOC. José Ramón Recalde de ESBA, y en ocasiones Santiago Uría de Asturias, José A. Gurruchaga de Santander y algún representante del sector obrero malagueño.
- 41 Entrevista con Manuel de Forn, 4-I-1991.
- 42 Entrevista con Ignacio Latierro, 11-X-1994.
- 43 La información de que disponemos procede de la organización madrileña. *Información*, 11-III-1969, ACI.
- 44 Las suspicacias se iban así incrementando. El CP de Madrid ya había enviado un amplio texto al CP de FOC con motivo de la III Conferencia. En este documento criticaba a FOC porque entendía que en los estatutos y en los textos políticos preparados para la Conferencia el FOC prescindía señalar su vinculación con las OF, citando por ejemplo el artículo 4 de los propuestos estatutos: «El FOC desarrolla su acción revolucionaria directamente sobre el territorio de Cataluña y está federado al FLP y al ESBA. El FOC impulsará, no obstante, la creación del partido revolucionario del proletario que realice la unidad de los revolucionarios de todo el territorio español», *Del Comité Político del FLP al CP del FOC para su lectura y discusión en su III Conferencia*, ACI.
- 45 «Que no es en realidad una estrategia para la toma de poder y que se limita a preconizar la conquista de poderes parciales dentro de la sociedad burguesa» Proyecto de Declaración Política y Programa de las Organizaciones Frente, enero 1969, ACI.
- 46 Citándose por ejemplo el caso de Valencia por el FOC, *Las organizaciones Frente*, sin fecha, ACI.
- 47 Entrevista con José Luis Zárraga el 27-II-1994.
- 48 En los meses finales parte del CEFOC planteó también romper con el FLP «si no accedía a autocriticarse públicamente de haber conectado con el ex-c Raimundo tras su salida» *Circular nº 20. Sobre la crisis actual*, 16-5-1969, ACI.